СОЦИАЛИЗМНИҢ, ТАЙБЫҢНЫҢ ШЫН УГЛАНЫЫШКЫНЫ-БИЛЕ

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 235 (11132) | 1979 чылдың октябрь 9, вторник | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

Эш Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ чугаазы

Эргим эш Хонеккер!
Эргим өңнүктер!

Бо байырлал хүннеринде силерниң-биле кады маңаа турары биске улуг өөрүшкү-дүр. Герман Демократтыг Республиканың үжен чылы-биле холбаштыр силерниң шынчы өңнүктериңерден болгаш эвилелчилериңерден — он чеди миллион совет коммунистерден —Ленинниң партиязының кежигүннериңден, бүгү совет улустан бис силерге акы-дуңманың байырын болгаш эң-не эки күзээшкиннерин эккелген бис!

Совет Эвилелиниң дугайында, ооң политиказының дугайында чугаалаан чаагай сөстери дээш бистиң өңнүүвүс, Германияның Социалистиг чаңгыс аай партиязының ТК-зының Чиңгине секретары болгаш ГДР-ниң Күрүне чөвүлелиниң Даргазы, делегейниң ажылчын шимчээшкининиң көскү ажылдакчызы эш Эрих Хонеккерге өөрүп четтирдим. Бодумнуң таламдан Герман Демократтыг Республиканың коммунистерин, ГДР-ниң улузун бистиң ниити улуг идеалдарывыска шынчы, күш-ажылга чүткүлдүг болгаш билдилиг, кандыг-даа шылгалдаларда туруштуг, ниити херек талазы-биле идегелдиг соратниктер деп көрүп келгенивисти болгаш көрүп турарывысты демдеглексеп тур мен.

Эрткен үш он чылдарның чурттап эрткен чыл санында силерниң республиканар-биле кожа Совет Эвилели болгаш социалистиг улуг дем каттыштырылгазының өске-даа чурттары туруп келген. Бистер бот-боттарынга деткимчеден, акы-дуңмалышкы эп-сеткил каттыштырылгазындан бүзүрелдиг болгаш эрес-дидим чорукту албышаан, бурунгаар кады чоруп келген бис.

Бистиң ниити айыыл чок чоруувустуң болгаш тайбың дээш кады демиселивистиң идегелдиг чепсээ болза 25 чылын удавас демдеглээривис Варшава керээзи болган. Делгем болгаш деңэргелиг ажылгыйжы кады ажылдажылганың эки чижээ болза Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлели болган.

Бүгү талаларга бистиң кады ажылывыстың дуржулгазы — социалистиг эп-сеткил каттыштырылгазының тиилеттирбес күжүнүң бүзүрелдиг үлегер-чижээ-дир. Ынчангаш ниити тура-соруувус болза моон соңгаар-даа ындыг болурунда.

Дүүн бистиң кады ажылдажылгавыстың чаа чугула документизинге — ССРЭ биле ГДР-ниң аразынга бүдүрүлгениң специализастаарының болгаш кооперастаарының 1990 чылга чедир хуусаалыг программазынга ат салдынган. Допчузу-биле чугаалаарга, ооң утказы мындыг: экономиктиг хөгжүлдениң эң нарын айтырыгларын чедиишкиннг шиитпирлээр төлээде, бис каяа-ла ол болдунар болгаш ажыктыг болдур, бот-боттарывыстың курлавырларывысты болгаш бүдүрүлге аргаларывысты бүгү черлерге кады салыр бис.

Бистиң партияларывыска, күрүне болгаш хөй-ниити организацияларывыска база эртем-шинчилел төптеривиске чогаадыкчы доктаамал харылзаалар чаңчыккан норма апарган, мен болза харын-даа — амыдыралчы негелде апарган дээр ийик мен. Совет Эвилелиниң болгаш силерниң республиканарның муң-муң ажылчы чоннары бот-боттарын шуут таныжар, хөй миллионнары янзы-бүрү организацияларның хемчээли-биле сырый харылзааларны тудуп турар. Бо дээрге кончуг эки-дир, эштер. Улустарның найыралы —ол дээрге үнелээр, хумагалаар болгаш хөгжүдер ужурлуг эң улуг байлак-тыр!

Юбилей хүннеринде эрткен орукту сактыры артык эвес. 1949 чылдың күзүнүнде, Герман Демократтыг Республиканы тургузупкан турда, Европага, харын чүгле Европага эвес, политиктиг байдал онза шиңгыы турган. Диптиң кыры-биле «соок дайынның» шуурганы эртип турган. Империализмниң кол шериг чепсээ —НАТО блокту тургузупкан турган. Барыын таланың чамдык политиктери «соок дайынны» «изиг» дайын кылдыр хуулдурары-биле кыжанып турган. «Дайын бизеңиңге» элеп-тендиң турарын империалистиг лагерьниң даштыкы политиказының барык-ла кол принцивн чыгыы кылдыр чарлаттынган турган.

Ынчалза-даа 40 чылдарның ийиги чартыында чамдык чурттарның кырынга дээп келген социализмниң хаяазы улам чайынндыр хып турган. ГДР-ниң тургустунганы болгаш бактааганы социализмниң база тайбыңның херээниң чаа аажок улуг тиилелгези болуп, ёзулуг төөгүлүг ужур-дузалыг болган.

Кижи төрелгетениниң төөгүзүнде эң-не хан төгүүшкүннүг дайынның сөөлгү актызы маңаа, Берлинге, доозулган 1945 чыл эрткен үеже улам ырап бар чоруур. Ам Берлин, Герман Демократтыг Республиканың найысылалы чаагай алдарлыг. Германияның Социалистиг чаңгыс аай партиязынга, ГДР-ниң чазаанга болгаш ажылчы чоннарынга оларның фашизм база милитаризм шуут турбас дээни дээш, антигитлержи фронтунуң демиселчилериниң идегелин шынзытканы дээш улустар өөрүп четтирбейн барып шыдавас.

Күрүне бүрүзүнүң политиказының утка-шынарын мындыг бөдүүн айтырыгга: бодунуң хамаатыларынга ол чүнү берип турарыл, ол кожаларынга болгаш ниити делегейге чүнү эккеп турарыл дээрзинге харыылааш, белени-биле билип ап болур.

Герман Демократтыг Республикада, социалистиг өске чурттарда ышкаш, ажылчы чоннарның чаагай байдалының дугайында, ниитилел кежигүнү бүрүзү келир үеже бүзүрелдиг көрүп шыдаар болур дугайында херек кырында ханы сагыш салып турар. Мында герман ажылчын аңгының эң эки чаңчылдары камгалаттынып база хөгжүп турар, кайгамчык немец революсчуларның, гуманистерниң, бодалчыларының идеалдары амыдыралда боттанып турар.

Республика бодунуң кожаларынга найыралчы байдалды, кады ажылдажылга, бот-боттарын билчиринге беленин көргүзүп турар. Кижи төрелгетен халаптыг дайынның човулаңынга база катап кирбезин дээш ол социалистиг дем каттыштырылгазының өске чурттары-биле кады бүгү чүүлдерни кылып турар.

Бо бүгү ханы хүндүткелге төлептиг ГДР-ниң делегейде үргүлчү өзүп турар ат-алдарының дазылы—шак мында.

ГДР-ни делегей эрге-чуруму-биле хүлээп көргени Европаның айыыл чок чоруун быжыглаарының херек кырында эргилделиг кызыгаары болган. Ол болза чиик эвес болган дээрзин билир силер. Ол хүлээп көрүүшкүн дээш, 70 чылдарның билдингир керээлерин чарары дээш, дайын сөөлүнүң боттуг чүүлдерин барымдаалаары дээш, социалистиг дем каттыштырылга чурттарының ниити-европа чөвүлел хуралын чыылдырары дээш он-он чылдарда демисежир ужурлуг болган.

Ниити-европа чөвүлел хуралы Түңнел актызы—Европаның улустарының айыыл чок чоруунуң бир янзы хартиязын, тайбын чуртталганың, күрүнелер аразында тайбың харылзааларның хартиязын хүлээп алган. Бистиң изиг күзеливис болза ол хартияның долу хемчээли-биле боттанары болуп турар.

Бир эвес сөс ёзугаар көөр болза, Барыын таланың күрүне ажылдакчылары ону күзеп турар болгу дег. Ынчалза-даа бистиң партнерларывыстың херектери дыка хөйүнде өске угланыышкынче чоруп турары хараадапчыг-дыр. Бис мындыг боттуг фактыларны көрбейн барып шыдавас бис: эндерере чепсеглениишкиниңиң талалакчылары байдалды чидиглендирер, дайын белеткеллерин дүргеледир дээш кандыг-даа, харын шоолуг эвес, даап бодап алганы деп чугаалап болур-даа чылдагааннарны ажыглап турар. Европага хамаарыштыр чүл дээрге, мында тайбыңның тудуунуң адаанга, ооң шуут фундаментизиниң адаанга мина салырын бодап турар.

Барыын Европаның девискээринге америк ракета-ядролуг чепсектиң чаа хевирлерин таарыштыр тургузарының планы шиңгыы дүвүрээзинни болдуруп турар, ол дугайын Барыын таланың пропагандазы ам-даа шуугап турар. Дорту-биле чугаалап каалы: ол бодалдарны боттандырары дипте стратегтиг байдалды боттуу-биле өскерти бээр ийик. Оларның сорулгазы — күштерниң Европада тургустунуп келген деңзигүүрүн үрээри, НАТО блогунга шериг талазы-биле артык чүүлдү хандырарын оралдажыры.

Шериг талазы-биле артык чүүлге хамаарыштыр— ол ам-даа кырган-авайның ийи аңгы чугаазы ышкаш чүве-дир. Натожу милитаристерниң күжениишкиннерин социалистиг чурттар аваа-ла көрүп олурбас болбайн аан. Бо таварылгада бис бодувустуң айыыл чок чоруувусту быжыглаар талазы-биле эргежок чугула немелде базымнарны кылыр ужурлуг апаар-дыр бис. Оон өске арга биске турбас. Ынчалза-даа чаңгыс-ла чүүл шуут билдингир болу бээр: НАТО-нуң планнарын боттандырары Европада байдалды чайлаш чок чидиглендирер болгаш делегейде ниити байдалга дыка хора четирер ийик.

Ол айыылдыг планнарны белеткээринге АКШ-биле чергелештир Германияның Федеративтиг Республиказынга сөөлгү эвес роль онааттынганы чажыт эвес.

Ажы-биле чугаалаарга, ол чурттуң политиказын тодарадып турар кижилер бөгүн кончуг шиңгыы шилилгениң мурнунда туруп турар. Олар ГФР-ге чүү экил: Европага тайбыңны быжыглаарынга болгаш чаагай кожа-хелбээ турарының база быжыгып турар бот-боттарынга бүзүрелдиң ёзузунга Европа күрүнелериниң бот-боттарынга ажыктыг тайбың кады ажылдажылгазынга деткимче көргүзери бе азы ССРЭ-же болгаш ооң эвилелчилеринче угландырган америк ракета-ядролуг чепсекти бодунуң девискээринге тургустуруп алгаш, Европада болгаш делегейде байдалдың чаа чидиглениишкининге деткимче көргүзери бе дээрзин шиитпирлээр апаар. Бо ийиги таварылгада ГФР-ниң бодунуң байдалы база дыка дорайтаан туруп болуру билдингир-дир. Бир эвес ол чаа чепсекти ооң ээлери кажан-бир ажыглалче киирген турар болза, ону кандыг уржуктар манап болурун билип алыры берге эвес.

Чугаалаан бүгү чүүлдер Американың ортумак ыракшылдыг ракета-ядролуг чепсээн аңаа тургустурганы-биле «аас-кежиктиг» болуксап турар өске-даа НАТО кежигүнү европейжи чурттарга база хамааржыр апаары билдингир-дир.

Совет Эвилелинге хамаарыштыр чүл дээрге, бис шериг талазы-биле артык чүүлдерлиг болуруңче чүткүвейн турар бис деп дакпыр-дакпыр катаптап тур мен. Кандыг-бир күрүнеге азы бөлүк күрүнелерге кыжаныры бистиң бодалывыска кажан-даа кирбейн чораан болгаш кирбейн-даа турар. Бистиң стратегтиг доктринавыс мырыңай-ла камгалал угланыышкынныг. Совет Эвилели Европа дипте бодунуң шериг күчүзүн камгалалдың негелделериниң болдурбааны хемчээлде өстүрүп турар дээр ялзылыг бадыткаашкыннарның боттуг байдал-биле чүүлдежир чүзү-даа чок. Ол—калбак хөй-ниитиниң өжегээр мегелээни-дир.

Бистиң планетавыстың өске бүгү черлеринге ышкаш, Европага тайбыңны, быжыг тайбыңны күзеп турар бис. Ол —бистиң даштыкы политикавыстың кол үндезини, кол өзээ. Ол политиканы бис туруштуг болгаш чайгылыш чок боттандырар бис.

ССРЭ-ниң Камгалал Чөвүлелиниң даргазы болганымда мен болур-чогуур тодазы-биле медеглеп тур мен: Совет Эвилелиниң Европа кезээнде ортумак ыракшылдыг ядролуг чепсектиң чедирикчилерин сөөлгү он чылдар дургузунда **чаңгыс-даа ракетага**, чаңгыс-даа самолётка көвүдетпээн. Харын-даа ортумак ыракшылдыг ракеталарның салып үндүрер тургузугларының саны, ол ракеталарның ядролуг октарының күчүзү ышкаш, **элээн эвээжээн.** Ол ышкаш ортумак бомбардировщиктерниң саны кызырылган. А ынчаарга Совет Эвилели ындыг чепсектерни өске күрүнелерниң девискээрлеринде **черле тургуспайн турар.** Бис элээн каш чылдарның дургузунда Төп Европада тургускан шериглеривистиң санын база көвүдетпейн турар бис.

Ооң-даа ыңай чугаалаайн. Бис Совет Эвилелиниң барыын районнарында тургускан ортумак ыракшылдыг ядролуг чепсектериниң санын амгы деңнелинден кызырарынга белен бис, ынчалза-даа ону ортумак ыракшылдыг ядролуг чепсектерни бир эвес Барыын Европага чүгле немей тургуспаан таварылгада кылыр болбайн аан.

Совет Эвилели ындыг чепсектиң бүдүреринден болгаш салып алырындан ойталаан база боттарының девискээринде олар чок ындыг күрүнелерге удур ядролуг чепсекти кажан-даа ажыглавас дээрзин мен база байырлалдыы-биле бадыткаксап тур мен.

Европага шериг чавырлыышкынын чедип алыр талазы-биле хөй чылдарның дургузунда бүттүнмейн келген берге байдалдан үнер, аңаа чугаадан боттуг ажыл-херекче кирериниң үлегер-чижээн көргүзер деп чаагай күзел-сорукту илергейлевишаан, бистер ГДР-ниң удуртулгазы-биле дугурушкаш, Варшава Керээзиниң киржикчилери өске күрүнелер-биле санал-онал солушкан соонда **Төп Европада совет шериглерниң санын чаңгыс талалыг кызырар деп шиитпирни хүлээп алган бис. Дараазында-гы 12 айларның дургузунда Герман Демократтыг Республиканың девискээринден 20 муң чедир совет шериг албанныгларны, бир муң танкыны болгаш өске-даа элээн хөй шериг техниказын үндүрер.**

Совет Эвилелиниң болгаш ооң эвилелчилериниң тайбынга ынакшылының, чаагай күзелиниң бо чаа илергейлээшкинин Европаның болгаш бүгү делегейниң улустары деткиир дээрзинге бүзүреп турар бис. Социалистиг күрүнелерниң эгелекчи саналын болур-чогууру-биле үнелеп, көөрүнче болгаш бистиң чаагай үлегеривистиң эдерериниче НАТО кежигүнү чурттарның чазактарын кыйгырып тур бис. Европага бот-боттарынга бүзүрежириниң хемчеглерин улам калбартыр [illegible] тур бис. Чижээлээрге, бистер Хельсинкиге ат салдынган Түңнел актыда көрдүнгениниң ёзугаар чер кырының шериглериниң улуг шериг өөредилгезин эрттирериниң дугайында дыңнадыг кылырының хуусаазын баш удур эртежик болдурарының болгаш амгы үеде дег 25 муң кижи киржикчилиг өөредилге дугайында эвес, а оон-даа эвээш 20 муң кижи киржикчилиг өөредилгени дыңнадып турарының дугайында дугуржулганы чедип алырынга бистер белен бис. Бот-боттарынга бүзүрежириниң эгезинге 40—50 муңдан хөй кижи киржикчилиг шериг өөредилгезин эрттирбезинге белен бис.

Ниити Европа хуралының киржикчилери чурттарның девискээринге хамааржыр сугларның чоогунга чорудар улуг шериг-агаар болгаш шериг-далай манёврларының дугайында дыңнадыгларга хамаарыштыр социалистиг чурттарның саналы күштүг болуп артып калыр дээрзи билдингир. Барык күрүнелерге база бир саналды киирер деп бодап турар бис: Хельсинки актызында тодараттынган районга шериг өөредилгезин чүгле эрттирериниң дугайын эвес, а аңаа 20 муңдан хөй санныг шериглерниң ыңай-бээр шимчээшкининиң дугайын баш удур дыңнатчып турарын дугуржуп ап көрээлиңер.

Күрүнелер аразынга бот-боттарынга бүзүрежирин быжыглаарынче, Европага дайын өскүп кээриниң айыылын чавырылдырарынче угланган өске-даа идеяларны дугуржуп чугаалажып ап болур. Европага шериг чавырылдырыышкының делгем комплекизиниң хемчеглерин чугаалажырынга эң-не таарымчалыг чер болза политиктиг деңнелге чыылдырар ниити Европа конференциязы болур деп, моон мурнундаазы ышкаш, санап турар бис. Ону белеткээри болгаш чыылдырары кончуг-ла үези келген, хүннүң чугула айтырыы апарган деп чугаалап болур, сорулга болур.

Стратегтиг шаан халдаашкынының боо-чепсээн кызыгаарлаар дугайында үшкү керээни чарар талазы-биле чугула чугаалажыышкынарны кылыр үениң келгени билдингир болгай. Бистер ол чугаалажыышкынарны СБК-2 керээ күштүг апаары билек эгелээр болза эки деп санап турар бис. Ол керээлерге хамаарыштыр чүгле диптер аразынга ужугар боо-чепсекти эвес, өске хевирлерниң чепсээн бүдүрерин кызыгаарлаарын хандырар аргаларны чугаалажып көөрүнге чөпшээрежип турар бис. Ону чедип алыры аңаа хамаарышкан бүгү факторларны өөренип көөрүнден, кайы-даа таланың бир дөмей айыыл чок чоруунуң принциптерин шыңгыы сагыырындан хамааржыры билдингир.

ССРЭ, ГДР болгаш Европаның өске-даа социалистиг чурттары Европаның бүгү улустарынга тайбын болгаш айыыл чок амыдыралды боттуг хандырып бээр деп тодаргай перспективаны саналдан киирип турар-дыр. Айтырыг ам барыын күрүнелерден хамааржыр. Улустарның күзел-соруун болгаш амыдыралчы эрге-ажыктарын олар барымдаалап турар бе деп чүве оларның харыызындан билдине бээр. Боттуг чорук, күрүне удуртулгазының мерген угаазы, харын-даа — [illegible] чорук тиилеп үнер боор деп бүзүрээр бис.

Эргим эштер!

Хайнышкынныг агымныг амгы делегейге бистиң идегелдиг чөлеңгииживис социалистиг дем каттыштырылгазы боор турар болгай. Боттарывыстың экономикавысты чайгылыш чок бурунгаарладып, социалистиг демократияны хөгжүдүп, боттарывыстың улустарывыстың чаагай чорууунуң доктаамал өзүлдезин хандырып, ниити күжениишкин-биле камгалалывысты быжыглап тургаш, бистер ону боттарывыс тургузуп алган бис. Бистиң харылзааларывыс ханы болгаш хөй талалыг, улам эки кады ажылдажырынга өөренип ап турар бис.

Социалистиг интернационализм — тайбың болгаш социал депшилге дээш демиселге хөй тиилелгелерни чедип алырын биске хандырып берген политиктиг болгаш мөзү-шынарның улуг күжү ол-дур.

Герман Демократтыг Республиканың улуг байырлалының ёзулуг интернационализмниң байдалында эртип турары кончуг өөрүнчүг-дүр.

Европага тайбыңны болгаш социализмниң идегелдиг шивээзи — Герман Демократтыг Республика делгерезин!

Совет Эвилели биле Герман Демократтыг Республиканың аразында, бистиң марксистчи-ленинчи партияларывыстың аразында бузулбас найырал улам быжыгып турзун!

Социалистиг күрүнелерниң алдарлыг дем каттыштырылгазы делгерезин!

Тайбың болгаш коммунизм делгерезин!

(Эш Л. И. Брежневтиң чугаазын улуг кичээнгей-биле дыңнаан болгаш үзүктел чок адыш часкаашкыннары каш удаа үзе кирип турган).

(СЭТА).

БЕРЛИНГЕ БАЙЫРЛААЛ

БЕРЛИН. (СЭТА-ның тускай корр.). Бодунуң төөгүзүнүң үш он чылының дургузунда Герман Демократтыг Республика социал. экономика. культура хөгжүлдезинге аажок улуг чедиишкиннерлиг болган. ГСЧП-ниң удуртулгазы-биле, Совет Эвилелиниң болгаш социалистиг өске-даа чурттарның акы-дуңма дузаламчызынга даянып алгаш, ГДР-ниң улузу сайзыраңгай социалистиг ниитилелди тургузуп турар. ГДР-ниң тургустунган хүнүнден бээр алдарлыг үжен чылынга холбаштыр ГСЧП ТК-ның, ГДР-ниң Күрүне чөвүлелиниң, Министрлер Чөвүлелиниң болгаш Национал фронтузунуң национал чөвүлелиниң байырлыг хуралы октябрь 6-да болган.

Делегейниң болгаш немец революстуг шимчээшкининиң хоочуннары, баштайгы ёзулуг демократтыг, тайбынга ынакшылдыг немец күрүнениң үндезинин салган кижилер, бүдүрүлге мурнакчылары, эртемниң болгаш культураның көскү ажылдакчылары, хөй-ниити, аныяктар организацияларының төлээлекчилери, ГДР-ниң Национал улусчу армиязының дайынчылары Республика ордузунга чыылган.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневти, ГСЧП ТК-ның Чиңгине секретары, ГДР-ниң Күрүне чөвүлелиниң Даргазы Э. Хонеккерни, совет партия-чазак делегациязының кежигүннерин, ГСЧП ТК-ның Политбюро кежигүннерин болгаш кежигүннеринге кандидаттарны, ГДР-ниң Национал фронтузунда бактааган партияларның удуртукчуларын чыылганнар диңмиттиг, үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыннары-биле уткаан.

Байырлалда келген партиялар-чазактар делегацияларының баштыңнарын —БКП ТК-ның Бирги секретары, БУР-нуң Күрүне чөвүлелиниң Даргазы Т. Живковту, ВСАП ТК-ның Бирги секретары Я. Кадарны,

(Төнчүзү 3-кү арында).

ХАНЫ ХҮНДҮТКЕЛДИҢ ЁЗУЗУ-БИЛЕ

БЕРЛИН. (СЭТА-ның тускай корр.). Герман Демократтыг Республиканың тургустунганындан бээр 30 чыл болганы-биле холбаштыр Берлинниң Фридрихсфельде районда немец революстуг шимчээшкининиң шылгараңгай ажылдакчыларының тураскаалынга совет партия-чазак төлээлериниң нүүрүнден, ГСЧП ТК-ның нүүрүнден болгаш ГДР-ниң 30 чылының байырлалынга келген өске-даа делегацияларның нүүрүнден чечектер салгылаан.

Чечектер салыышкынының ёзулалынга эштер Л. И. Брежнев, Э. Хонеккер, Э. Герек, Г. Гусак, Т. Живков, Я. Кадар, Ю. Цеденбал, Г. Мис болгаш даштыкы делегацияларның баштыңчылары киришкен.

Совет удуртукчулар, ГДР-ниң болгаш өске-даа чурттарның удуртукчулары немец улустуң өндүр улуг революсчу оолдарының тураскаалын сактып ёзулааннар.

Европаның улустарын фашизмниң аспаандан хостап алган совет дайынчыларының маадырлыг чоруу өлүм чок. Берлинниң Трептов паркынга совет маадырларга алдар болдурган мемориалдыг комплексти тургускан. Л. И. Брежнев, делегация кежигүннери А. А. Громыко, К. У. Черненко, Н. А. Тихонов, К. В. Русаков, ССРЭ-ниң ГДР-де элчини П. А. Абрасимов болгаш өске-даа совет эштер — Трептов паркка чорааннар.

Эштер Э. Хонеккер, Э. Герек, Г. Гусак, Т. Живков, Я. Кадар, Ю. Цеденбал, Г. Мис, ГСЧП ТК-ның кежигүннери болгаш кежигүннеринге кандидаттар, ГДР-ниң Күрүне чөвүлелиниң болгаш чазааның кежигүннери база аңаа чорааннар.

Совет Эвилелиниң Маршалы В. И. Чуйковка баштаткан дайынның совет хоочуннарының делегациязы база киришкен.

Кажыдалдың хөгжүмү чаңгыланып турда, совет хостакчы-дайынчының тураскаалының баарынга чечек салдынды, ооң кызыл лентазында: «Нацизм-биле сегиржип алыышкынга боттарының амы-тынын берген совет дайынчыларга ССРЭ-ниң партия-чазак делегациязындан» деп бижип каан.

ГСЧП ТК-ның, ГДР-ниң Күрүне чөвүлелиниң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң, даштыкы делегацияларның чечектери база салдынгылады.

Минутаның ыржымы — совет маадырларның тураскаалын ханызы-биле хүндүлээниниң демдээ.

Ол хүн эштер Л. И. Брежнев биле Э. Хонеккер Унтер ден Линден кудумчуда фашизмге болгаш милитаризмге кырдырганнарның тураскаалынга барып чечектер салганнар. Аңаа даштыкы делегациялар баштыңчылары база чечектер салгылааннар.

ССРЭ-ниң, ГДР-ниң, өске-даа чурттарның партия болгаш чазак удуртукчулары улустарның хосталгазы болгаш аас-кежии дээш демиселинге амы-тынын берген кижилерниң тураскаалын сактып ёзулааннар.

Фридрихсфельдеге, Трептов паркка, Унтер ден Линденге чечектер салып турар үеде хүндүлүг таңныылдарны чыскааган турган. Трептов паркка ССРЭ биле ГДР-ниң Күрүне гимннери болгаш партийжи гими «Интернационалды», Фридрихсфельдеге болгаш Унтер ден Линденге ГДР-ниң Күрүне гимнизи болгаш «Интернационалды» күүсеткилээн.

ГДР-ниң дээди шаңналын тывысканы

Октябрь 7-де ГСЧП ТК-ның Чиңгине секретары, ГДР-ниң Күрүне чөвүлелиниң Даргазы Э. Хонеккер СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев олуржуп турда, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары К. У. Черненкога ГДР-ниң дээди шаңналын — Карл Маркс орденин тывыскан.

Шаңналды тыпсып турда, ГСЧП ТК-ның Политбюрозунуң кежигүннери болгаш кежигүннеринге кандидаттар база совет партия-чазак делегациязының кежигүннери А. А. Громыко, Н. А. Тихонов, К. В. Русаков, П. А. Абрасимов, албанның өске-даа кижилери олурушкан.

Шаңналды тыпсып тура, эш Э. Хонеккерниң чугаалааны: «Эш К. У. Черненко СЭКП биле ГСЧП-ниң база Совет Эвилели биле ГДР-ниң аразынга акы-дуңма харылзааларның хөгжүлдезинге улуг ачы-хавыяазы дээш база ол ышкаш тайбың болгаш дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырары дээш демиселге улуг салыышкыннары дээш бо бедик шаңналды ап турар». Оон ыңай ооң чугаалааны: «СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү болгаш секретары ажыл-чорудулганарга Маркстың, Энгельстиң, Ленинниң улуг өөредиин удуртулга болдуруп, бистиң улуг өңнүүвүс Леонид Ильич Брежневтиң эң чоок сурукчузу болуп чоруур силер». Партияның болгаш күрүнениң салып турары харыысалгалыг сорулгаларны күүседиринге эш К. У. Черненкога эш Э. Хонеккер улуг чогаадыкчы чедиишкиннерни күзээн.

Эш К. У. Черненко харыы сөзүнге бедик шаңнал дээш ГСЧП Төп Комитединге, ГДР-ниң Күрүне чөвүлелинге ханызы-биле өөрүп четтиргенин илереткен. Меңээ тывыскан орден болза бодунуң демиселдиби-биле болгаш ажылдары-биле коммунистиг шимчээшкининиң үндезилээн гениалдыг бодалчы болгаш революсчу Карл Маркстың адын эдилээн.

Мен бо шаңналды бистиң партиявысты ооң интернационализми дээш, бистиң ийи каттыштырылга чурттарының база бүгү социалистиг дем каттыштырылга чурттарының чаңгыс эви болгаш найыралы дээш, могаг чок ажыл-чорудулгазы дээш хүндүлеп көргениниң илерели деп бодап тур мен деп, ол уламчылап чугаалаан.

(Төнчүзү 3-кү арында).

Социалистиг чаалап алыышкыннарның камгалалында

БЕРЛИН. (СЭТА-ның тускай корр.). Карл-Маркс-аллеяны берлинчилер социалистиг чаа кудумчу деп адаарлар. ГДР-ниң найысылалының эң чараш кудумчуларының бирээзин республиканың догуннаашкынының баштайгы чылдарында туткан. Национал улусчу армияның ГДР-ниң 30 чылынга тураскааткан парады октябрь 7-де Карл-Маркс-аллеяга болган.

Индирде — ГСЧП ТК-ның кежигүннери, Улус палатазының депутаттары, немец ажылчын шимчээшкининиң хоочуннары, республиканың алдарлыг кижилери, Национал улусчу армияның генералдары болгаш офицерлери.

Эштер Л. И. Брежнев, Э. Хонеккер, Т. Живков, Я. Кадар, Ю. Цеденбал, Э. Герек, Г. Гусак, Г. Мис оларны, ГСЧП ТК-ның Политбюро кежигүннерин болгаш кежигүннеринге кандидаттарны, совет партия-чазак делегациязының кежигүннери А. А. Громыко, К. У. Черненко, Н. А. Тихонов, К. В. Русаков оларны, өске чурттарның, партияларның болгаш национал-хосталгалыг шимчээшкиннерниң удуртукчуларын чыылганнар диңмиттиг, үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыннары-биле, байыр чедиришкиннерлиг кыйгы салыышкыннары-биле уткаан.

Төп индирде совет делегациязының кежигүннери, СЭКП

(Төнчүзү 3-кү арында).

Дружба -
Freundschaft !

Берлинде Карл-Маркс аллеяга октябрь 7-де Национал улусчу армияның парады болган. ЧУРУКТА: парад үезинде. СЭТА. (Чурукту фототелеграф-биле дамчыткан).

БИБЛИОТЕКА

ТУРАН ХООРАЙ СОВЕДИ

ДУРЖУЛГА СОЛЧУЛГАЗЫ

> «Улус депутаттарының чер-чер Советтери бодунуң ажыл-чорудулгазын хөй-ниити организациялары болгаш күш-ажылчы коллективтер-биле ханы холбаалыг боттандырар, эң чугула айтырыгларны хамаатылар чугаалажып көөрү-биле киирер, оларны доктаамал комиссияларның, күүсекчи комитеттерниң болгаш Советтерге отчёттуг өске-даа органнарның ажылынга хаара тудар, тус черниң эки тура ниитилелдериниң ажылынга дузалаар болгаш чоннуң хөй-ниитичи бот-тывынгыр чоруун хөгжүдер».
>
> (Тыва АССР-ниң Конституциязының 126 чүүлүнден.)

Тываның хоочун чурттакчылыг черлериниң бирээзи—Туран хоорай чыл келген тудум улам чаагайжып, ногаанчып турар.

НИИТИ КҮШКЕ ДАЯНГАШ...

Улус депутаттарының Туран хоорай Совединиң күүскому ССРЭ-ниң, РСФСР-ниң болгаш Тыва АССР-ниң Конституцияларының негелделерин амыдыралга боттандырар сорулга-биле организас-массалыг ажылының хевирин, арга-методун сөөлгү үеде элээн сайзыраткан. Конституцияларның негелде-дүрүмнерин ажыл-херекке удуртулга болдургаш, хоорай Соведи бодунуң девискээринде чурттап турар ажылчы чоннуң амыдырал-чурттал-газының деңнелин бедидер, чурттакчылыг черлерни чаагайжыдар, экономиканы болгаш культураны хөгжүдер, улус өөредилгезин, кадык камгалалын экижидер чергелиг айтырыгларны шын шиитпирлеп, боттандырып турар болгаш ол талазы-биле боттуг ажылдарны чоруткан.

Советтиң күүскому девискээринде турар бүдүрүлге, албан организацияларда социалистиг хүлээлгелериниң, ажыл-агый планнарының күүселдезин доктаамал хынап, хайгаарап турар. Ол ажылды негелдеге дүүштүр шиитпирлежиринге Советтиң доктаамал комиссиялары идепкейлиг киржип турар. Айтырыгны демниг шиитпирлеп турары эки түңнелдерге чедирген. Чижээ, эрткен 1978 чылдың күрүне планнарын, социалистиг хүлээлгелерин хоорайның албан организацияларының, бүдүрүлгелериниң хөй кезии күш-ажылчы бедик көргүзүглерлиг дооскан. Туранның ыяш пунктузунуң, ыяш ажыл-агый чериниң, амыдырал хандырылга болгаш коммунал ажыл-агый комбинаттарының коллективтери 1978 чылдың түңнели-биле чедиишкиниг ажылдаан.

Улус депутаттарының Туран хоорай Совединиң эрткен чылдагы сөөлгү сессиязынга хоорайның ажылчы чоннарының 1979 чылда социалистиг хүлээлгелерин хүлээп алган. Ында онгу беш чылдың дөрткүзүнүң планын 1979 чылдың декабрь 25-те күүседирин көрдүнген. Бо чылдың баштайгы чартының түңнели-биле Туранның ыяш ажыл-агый чериниң, амыдырал хандырылга комбинадының коллективтери бүдүрүлгечи бедик көргүзүглерни чедип алган, мурнакчыларның одуруун баштап турар.

Онгу беш чылдың дөрткү чылында хоорайның экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезин бедидер талазы-биле көрдүнген сорулгалар багай эвес күүсеттинип турар. Аңаа хамааржыштыр Советтиң күүскому боттуг хемчеглерни ап чоруткан. Бүдүрүлге, тудуг болгаш оон-даа өске албан организацияларының ажыл-чорудулгазын күүском кежигүннери, депутаттар доктаамал хайгааралга алган. Ажылда бар четпестерни илередип, ооң чылдагаанын тып, чайладыры-биле бүдүрүлге черлеринге дуза чедирер арганы ол берип болур.

Соңгукчуларның дилег, чагыгларын амыдыралга боттандырары — Советтерниң, депутаттарның ажыл-чорудулгазында чугула айтырыг. Чагыгларның күүселдезин бүдүрүлге, албан организацияларының канчаар күүседип турарын депутаттар доктаамал хынап турар. Ажылчы чоннуң кирген чагыгларының күүселдезин өй-шаанда чедип алыр сорулга-биле хоорай Совединиң чанында чагыгларның болгаш Советтиң күүскомунуң, сессияларының шиитпирлериниң күүселдезин хынаар инспекцияны тургускан. Бодунуң ажылын ол план ёзугаар чорудуп турар. Ук инспекцияның ажылы ниити Советтиң ажыл-чорудулгазынга улуг салдарлыг дээрзин амыдырал бадыткаан.

Хоорай Совединиң он алдыгы чыыжынга 15 чагыгны амыдыралга боттандырары-биле хүлээп алган. Ооң 11-и амгы үеде херек кырында боттанган. 4-ү күүсеттинип турар. Советтиң күүскому, депутаттар чагыглар күүселдезин боттандырарынга чурттакчы чонну киириштирерин чугулалап көрүп турар. Аңаа хамааржыштыр тодаргай чижектерни киирейн.

Депутат И. Грекке округтуң соңгукчулары огород суггарылгазынга ажыглаары-биле суг дамчыдылгазын тургузарын дилеп, чагыг киирген. Депутат округтуң чурттакчыларының киржилгези-биле кады хостуг үеде болгаш дыштаныр хүннерде ажылдап тургаш, суг дамчыдылгазын тургузуп, ажыглалга киирген. База бир чижек. Депутаттар В. Шульгина, И. Грек оларга уруглар ойнаар хоккей шөлүн тургузуп бээрин дилеп, чагыг киирген. Депутаттарның дилээ-биле № 957 КМК аңаа ажыглаарынга херек тудуг материалдарын үндүрүп берген. Округтуң чурттакчылары боттарының күжү-биле хоккей шөлүн тудуп тургускан.

Депутаттарның соңгукчуларның мурнунга отчёдун доктаамал, чогуур үезинде берген турарын чедип алыр дээш Советтиң күүскому чогуур хемчеглерни ап турар. Ооң түңнелинде эрткен чылын бүгү депутаттар соңгукчуларның мурнунга отчёдун ийи удаа берген. Советтиң күүскомунуң ажылдап кылган чаңгыс аай графигин ёзугаар бо чылдың бирги чартында депутаттар соңгукчуларга отчёдун бүрүн кылганнар. Советтиң күүскомунуң кол-ла даянып күжү — хоорай Совединиң депутаттары. Олар бүдүрүлгениң янзы-бүрү адырларында ажылдап турарлар. Ынчангаш депутаттарның ажыл-чорудулгазын улам сайзырандыржыдар сорулга-биле оларның өөредилгезинче Советтиң күүскому чогуур кичээнгейни угландырган. Ол депутаттарның округка ажылын дээштиг чорударынга идиг болуп турар. Бистиң аравыста депутат хүлээлгезин бүдүрүлге ажыл-чорудулгазы-биле эки холбаштырып, онгу беш чылдың сорулгаларын чедиишкиниг күүседир дээш кызымак ажылдап турарлар бар. Оларга районнуң амыдырал хандырылга комбинадының быжыкчызы коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы Е. Баяндина, Туранның № 1 ортумак школазының башкызы С. Поначёва, садыгжы Н. Шутова болгаш оон-даа өскелерни хамааржыштырып болур.

Хоорай Совединиң күүскому Советтиң сессияларын бедик негелдеге дүүштүр эрттирер, аңаа депутаттарның идепкейлиг киржилгезин чедип алыр болгаш сессияның хүн айтырыын тода кылып, ооң шиитпириниң күүселдезин боттандырар айтырыгны шиитпирлеп келген. Сессияларга садыг, культура, амыдырал хандырылга, социалистиг хоойлу-дүрүм сагылгазы, чурттакчылыг черлерниң чаагайжыдылгазы-биле холбашкан эң чугула айтырыгларны чугаалажып турар. Сессияга чугаалажыры-биле киирген айтырыгны белеткээринге доктаамал комиссиялар, депутаттар идепкейлиг киржип турар.

Бо хүннерде Советтиң күүскому бодунуң мурнунда салдынган сорулгаларны күүседири-биле хөй-ниити организацияларының күжүнге даянып, организас-массалыг ажылын улам идепкейжидип турар.

В. ВИГОВСКИЙ,
Туран хоорай Совединиң күүском даргазы.

ИДЕПКЕЙЛИГ КИРЖИР

Республиканың бүгү-ле хоорай, суурларында ышкаш, хоорайның ажыл-ишчи херээженнери СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынга, онгу беш чылдың планныг онаалдаларын күүседиринге төлептиг үлүүн киирип, хөй-ниити амыдыралынга, аныяк салгалды кижизидериниң херээнге идепкейлиг киржип турарлар.

Бүдүрүлге, хөй-ниити амыдыралынга херээженнерни идепкейлиг киириштирер, оларның ортузунга коммунистиг кижизидилге ажылдарын чорудар, амыдырал-чуртталганың культуразын бедидер, уруглар кижизиделгезинге оларның ролюн улгаттырар талазы-биле ажылдарны херээженнер чөвүлелдери багай эвес чорудуп турар. Хоорайда доктаамал ажылдап турар херээженнерниң саны 1000 хире. Бүдүрүлге, албан черлериниң төлээлекчилеринден тургустунган 27 кежигүннерлиг херээженнер чөвүлели оларның-биле ажылды сөөлгү үеде черле экижиткен. Чөвүлел бодунуң ажыл планын бүдүн чылдап тургузуп, хуралдарны ай санында эрттирип келген. Оон аңгыда херек апарган таварылгада албан организация черлеринге үнүүшкүннүг хуралдарны кылып, ында херээженнер чөвүлелдери-биле кады ажыл шагы үзер, арагалаар, корум-чурум хажыдарлар-биле профилактиктиг ажылды чорудуп турар. Хлеб заводунга ажылдап турган Л. Ноздрачёва, районнуң үлетпүр комбинадының ажылдакчызы В. Гранкина олар боттарының коллективтериниң хуралдарынга каш катап сайгартып, хемчээн алзып келзе-даа, эттинмейн келгенин барымдаалааш, хоорайның херээженнер чөвүлели оларны эмнелге-күш-ажыл профилакторийинче чоруткан.

Хоорайның албан организацияларындан харылзаа бедиринде, амыдырал хандырылга комбинадында херээженнер чөвүлелдери (даргалары Мария Ивановна Родина, Зинаида Павловна Вилькс) херээженнер ортузунга ажылды черле эки чорудуп келгенин демдеглээр апаар. Олар чаагайжыдылга, ногаанчыдылга ажылдарынга база идепкейлиг киржип турарлар.

Чөвүлел хоорайда берге кижизидилгелиг элээди оолдар, уругларның данзызын тургускаш, оларның ада-иези-биле, өөренип, ажылдап турар черлери-биле быжыг харылзааны тургускан. Оларның өөредилгеге, ажылга хаара туттунган турарын доктаамал хайгаарап, кижизидилге ужур-уткалыг хемчеглерни ап турар.

Бо чылдың эгезинден тура, Делегейниң уруглар чылынга тураскаадып школалар болгаш уруглар албан черлери-биле кады эвээш эвес хемчеглерни организастаан. Июль 1-де эге класстар өөреникчилериниң аразынга «Кезээде хүннеп турзун!» деп асфальтыга чураан чуруктар конкурузун эрттиргени солун болган. Аңаа шуптузу 50 өөреникчи киришкен. Ол-ла хүн ясли-сад уругларының уран чүүл көрүлдезин, В. И. Ленинниң тураскаалының чанынга спортчу оюннар байырлалын эрттирген. Ол ышкаш үстүкү класстарның киржилгези-биле техниктиг чогаадылга конкурузун организастаарынга база киришкен. Августа Делегейниң уруглар чылынга тураскаатказ чечектер делгелгезин эрттирген. Аңаа хоорайның школа назыны четпээн уруглар албан черлери идепкейлиг киришкен.

Кылдынган ажылдардан аңгыда, чөвүлелдиң ажылында чедир кылдынмайн турар чүүлдерни чок деп болбас. Херээженнер ортузунда лекция, беседа дээн чижектиг политмассалыг ажылдар, херээженнерниң ажылдаарынга таарымчалыг байдалдарны тургузары, культурлуг амыдырал-чуртталга дээш социалистиг чарышты организастааны амдаа чавыс деңнелде. Ынчангаш хоорайның чаагайжыдылгазын улам экижидер, өг-бүле бүрүзүнүң амыдырал-чуртталга культуразын бедидер, уругларыг кижизидилгезинче кичээнгейни улгаттырар ажылдар талазы-биле чөвүлел улам күжениишкинниг ажылдаар ужурлуг. Ол ышкаш база бир кол чүүл СЭКП ТК-ның чоокта чаа хүлээп алганы хоойлу-дүрүмнү камгалаар болгаш корум-чурум хажыдышкыннары-биле демиселди күштелдирер дугайында доктаалын амыдыралга боттандырар дээш ажылга идепкейлиг киржири негеттинип турар.

М. КОМБУП,
СЭКП райкомунуң херээженнер ортузунга ажыл чорудар килдизиниң эргелекчизи.

Депутат В. Д. Макеев удурткан улусчу эки тура дружина штабының кежигүннери ээлчеглиг сүмележиишкинде.

ДОКТААМАЛ КОМИССИЯДА

Садыгның, ниити чемненилге черниң болгаш амыдырал хандырылгазының талазы-биле доктаамал комиссия ол адырларның ажылының улам хөгжүүрүнге болгаш экижиринге дузалаар сорулгалыг. Комиссияның составында 6 кижи кирген. Ол бодунуң ажылдарын бир чыл хуусаалыг планнап ап турар. Ооң хуралдарынга чурттакчы чонга садыг ажылын болгаш амыдырал хандырылганы кандыг арга-биле экижидериниң дугайын шыңгыызы-биле чугаалажып келген. Ол ышкаш ниитиниң чемненилге черлериниң, магазиннерниң болгаш амыдырал хандырылга бүдүрүлгелериниң ажылын хынаары комиссияның кежигүннериниң база бир чугула сорулгазы.

Хуралдарга магазиннер эргелекчилериниң, ниити чемненилгениң ажылдакчыларының илеткелдерин, дыңнадыгларын доктаамал кылдырып, чугаалажып келген. Бо чылын столоваялар директору А. Елоевтиң ниитиниң чемненилге черлериниң ажылының дугайында отчёдун дыңнап көргеш, райпо болгаш ниитиниң чемненилге черлери бодунуң продукциязын бүдүрүп үндүрерин болгаш барааң саарылгазының планын күүседириниң талазы-биле хемчеглерни алыр, чонга бараан болурунуң культуразын бедидер, белеткеп кылган аъш-чемниң ассортиментизин көвүдедир болгаш шынарын экижидер талазы-биле чогуур шиитпирни комиссия хүлээп алган. Культура бараанарының магазининиң эргелекчизи А. Шутова болгаш комиссия кежигүнү № 1 столоваязының поварьы А. Гончарова олар доктаамал комиссияның ажыл-чорудулгазынга идепкейлиг киржип турарлар. Бүдүрүлге черлеринде байдалдарны бүгү талалыг сайгарып, четпестерни илередип, оларны эдер талазы-биле бүдүрүлгелерге комиссия багай эвес дузаны көргүзүп турар. Ол ышкаш комиссия садыг болгаш амыдырал хандырылгазының талазы-биле хоорай Совединиң күүскомунуң хуралдарының шиитпирлериниң күүселдезин контрольдап турар. Комиссияның кежигүннери садыг черлериниң ажылын хынап тура, оларда бар бараанарының ассортиментилеринче, садып алыкчыларның херегледерин өөренип көөрүнче улуг кичээнгейни салып турар. Бистиң хоорайда садыг черлериниң материалдыг баазазы сөөлгү үелерде көскүзү-биле быжыгып орар. Онгу беш чылдың эрткен чылдарында № 2 столоваяның баштайгы ээлчээ туттунган, «Гастроном» магазин садыглаашкынның депшилгелиг хевири болур садып алыкчыларның бот-хандырылга аргазынче шилчээн болгаш бо чылын ол аргаже Шивилиг суур магазинин киирери планнаттынган. Удавас универмагта идиктер аймааның салбырынга чаа дерилгелерни тургузар. А 1980 чылда «Идиктер» болгаш «Хеп аймаа» деп тускай магазиннерни ажыдарынга белеткенип турар.

Бии-Хем райпозу 1979 чылдың баштайгы чартында үүрмектеп садар бараан саарылгазының планын немелде онзалдалар-биле катай 101.4 хуу күүсеткен, азы пландан ажыр 58,6 муң рубльдиң янзы-бүрү бараанын чонга саткан.

Бо беш чылда амыдырал хандырылга бүдүрүлгелерин эде дерир ажылдар уламчылап, чоннуң хереглелиниң аайы-биле ачы-дуза чедирериниң арга-хевирлери калбарып, культуразы улам бедиир.

Хоорай Совединиң «Хоорайның чурттакчы чонунуң амыдырал хандырылгазы» деп айтырыглыг сессиязынга материалдарны комиссия белеткеп турар. Амыдырал хандырылга бүдүрүлгелериниң ажылынга хыналдаларны чорудуп, активтиң, специалистерниң киржилгези-биле рейдилерни эрттирип, бо адырларны калбартыры-биле холбашкан айтырыгларны күүскомнуң хуралдарынга киирип турар бис.

А. СОРОКИНА,
доктаамал комиссияның даргазы.

САННАР, ФАКТЫЛАР

⊙ Туран хоорайга онгу беш чылдың үш чылдарында болгаш бо чылдың 9 айларында 5761 дөрбелчин метр шөлдүг чуртталга бажыңнарын ажыглалга киирген.

⊙ Хоорайның ийи уруглар ясли-садиктеринге 100 оруннуг немелде тудугларны кылган.

⊙ Туран хоорай Совединге хамааржып турар Шивилиг суурда 50 оруннуг ясли-сады, 2 садыгжы ажылдаар магазинни ажыглалга киирген.

⊙ Хоорайга 25 оруннуг божудулга бажыңын, 100 олуттуг столоваяны тудуп дооскаш, ажыглалга киирген. Район библиотеказын элээн алгыдып, немелде тудугну кылган.

⊙ Туран хоорай эрткен беш чылды сөөлзүредир база бо беш чылда улам сайзырап өзүп турар. Хоорайда СЭКП райкомунуң бажыңы ышкаш 3 каът, чамдык чуртталга бажыңнары ышкаш, 2-2 каът туйбудан кылган тудуглар бар апарган.

⊙ Хоорайның моон соңгааргы овур-хевирин чаа төлевилел-биле тудуп эгелеп турар кварталдар илергейлээр. Бо чылын тудуп эгелээн чаа кварталга 12 аал чурттаар 2-2 каът, туйбудан кылган, кодан чаны девискээрлиг, ажыл-агыйга ажыглаар тудугларлыг бажыңнар туттунар.

⊙ 1978 чылда хоорай чаагайжыдылгазынга шингээдип алган акша-хөреңгиниң түңү 1976 чылдаазынга деңнээрге 20 ажыг хуу көвүдээн.

⊙ Хоорайның төп болгаш кол кудумчуларын асфальтылаан азы чазап сайлаан. Ногаан үнүштүг ниити шөлдүң хемчээли хоорайларга бир чурттакчыга онаажыр нормадан 1,5 катап хөй болуп турар.

⊙ Хоорайның бүгү чурттал-га бажыңнарының 80 ажыг хуузу газчыттынган. Изиг суг-биле база иштики одалга-биле чылыдар чуртталга бажыңнары үргүлчү өзүп турар.

⊙ Хоорай чурттакчыларының бир кижиге онаажтыр чылда бараан садып алыры 1977 чылда 789 рубль турган болза, 1978 чылда 809 рубль 23 көпеек четкен.

⊙ Чонга амыдырал ачы-дуза чедирилгези 1978 чылда бир кижиге онаажтыр районда ниитизи-биле 18 рубль 60 көпеек болуп турда, ону туранчылар бүрүзү 20 рубль 40 көпеекке ажыглап турган.

АНЫЯАНДАН

Улар-оол Бүрүнгүле 1971 чылда шеригден халажып келген дораан-на, ажыл-ишче шымнып кирипкен. «Тыва көдээ тудуг» трестиң Туранда № 957 КМК-зынга бызанчылавышаан, ДОСААФ-тың кежээки чолаачылар курузунга кирип алган. Ону доосказ, автокранга ажылдааш, улуг нормазын үргүлчү ажыр күүседип келген. КМК-га ол комсомол организациязының секретары турган, профэвилел месткомунга каш удаа соңгуткан. Аныяк ажылчынның күш-ажылга хандыкшылдыын, хөй-ниити ажылынга идепкейлиин, бүдүштүг мөзү-шынарын ооң ажылдап турган коллективиниң кежигүннери эскерип каан. Ынчангаш олар Улар-оол Кыргысович Бүрүнгүлени Туран хоорай Совединиң депутадының кандидадынга депшиткен. Округтуң соңгукчулары боттарының бадылаашкынын бүрүн берген.

Кижиниң ажыл-амыдыралы чүгле бодунуң күзээни-биле бүдүп турбас-ла болгай. Ниитилелдиң, хөй-ниитиниң мурнунга хүлээлге, даалга деп чүве база турар. Харын мооң ужурунда Бүрүнгүлени комсомолчу путёвка-биле милиция школазынга өөренир кылдыр 1975 чылда ол-ла КМК-зынга ажылдап турда чоруткан. Аныяк ажылчын ону улуг идегел кылдыр өөрүшкү-биле хүлээп алгаш, өөренип чорупса-даа, кадыының байдалы аңаа таарышпайн барган.

Улар-оол Кыргысович аңаа уидараваан. Ол-ла 1975 чылдың күскээр кыжынында Туранынга ээп келирге, автокранын өске кижи башкара берген болган. Ол аразында «Сельхозтехниканың» район каттыжыышкынынга чолаачылар херек апарган. «Кая-даа ажыл дөмей, боттан хамааржыр» деп бодал-биле Бүрүнгүле аңаа чолаачылай берген.

Ырак рейс чорааш, даартазында дыштанып тура, конторага аңаа келирге, каттыжыышкын начальниги ону көрүп кааш, кабинедиинче чалап. «Биче када кире каавыдам» дээн.

— Улар-оол Кыргысович, силерни өске ажылче шилчидер деп бодап тур бис. Ооң чугулазын тайылбыр чокка-ла билир боор сен—деп, начальник элдээрткеш:— Мотористеп көрем, эки слесарьлар чок бергезин көрбес сен бе. Машиналарывыс, харын совхозтарның-даа машина-техникалары «чүрек» чокта азы багай «чүрек»-биле ажылдап шыдавас-ла болгай. Аңаа сенден дээре эмчи тывылбас-дыр — дээн.

Бүрүнгүле баштай алаңзый берген. Өөренген ажылы. Чурумалдыг оруктар. Моторну эдилеп билир дээрден өске, кылып чораан эвес. Адаарга-ла мотор, оларның хөй янзы. Динамодан эгелээш, К-700-түң моторунга чедир... Ынчалза-жок ажыл солун.

Ол-ла бодалдары-биле аныяк эр каттыжыышкынга моторист-слесарь болуп ажылдап эгелээн. Ындыг-ла амыр чүве кайда боор. Мотор септээр деп чүвең ёзулуг нарын херек, хөй талалыг мергежил негээр болган. «Өөренир-ле, өөренир, база катап өөренир» деп бодап алгаш, хоочун слесарьларның, инженер-механиктерниң дузазы-биле станоктарга-даа, приборларга-даа ажылдаар кылдыр өөренип алгаш, даалганың ылаптыг күүселдези, ажылдың бедик шынары дээш ийи билээн сывыртынгаш, ажылдап кирипкен. Ооң-биле кады хөй-ниитичи чаңчылын-даа, депутат хүлээлгезин-даа кошкатпаан. Коллективинде профилактика кежигүну, агитатор апарган. Коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы. Каттыжыышкынның коммунистери ону СЭКП кежигүнүнге бир эп-сеткилдиг хүлээп алганы аңаа чаа күштү болгаш принципиалдыг, харыысалгалыг тура-сорукту -даа немээн. Ажыл нормазы азы план күүсеттинмес деп чүве чүгле мотористе эвес, харын 6 кижилиг мотористер цегинде шагда-ла уттундурган. Ооң чижээнге моторист-слесарь бригадазы бо чылдың бирги чартында коллективтиң социалистиг чарыжының бирги черин ийи улай ээлээнин чугаалап болур.

Хоорай Совединиң депутады Улар-оол Кыргысович Бүрүнгүле.

Чер-чер Советтерниң чыыжынга соңгулдалар белеткели чоруп турган. «Сельхозтехникачыларның» соңгулда мурнунуң хуралы Улар-оол Кыргысович Бүрүнгүлени Туран хоорай Совединиң депутадының кандидадынга база катап депшиткен. Хоорай Совединиң бирги организастыг сессиязынга ону күүском кежигүнүнге соңгаан.

У. К. Бүрүнгүле күүском кежигүнү хүлээлгезин идепкейлиг күүседип турар. Күүском хуралдарынга чугаалажыр айтырыгларны белеткээринге хөй удаа киришкеш, оларны үндезилелдиг болгаш шынарлыг белеткежип келген. Хуралдарга тургускан айтырыгларны чугаалажып көөрүнге ол идепкейлиг киржип, шын шиитпирни хүлээп алырынга идиглиг санал-оналдарны киирип турар. Күүском хуралдарынга хүлээп алган шиитпирлерниң күүселдезин организастаарынга болгаш контрольдаарынга доктаамал киржип келген. Ол күүском кежигүнү хүлээлгезин ак сеткилдиг күүседиринден аңгыда, Советтиң болгаш күүскомнуң берген түр даалгаларын ылаптыг болгаш үре-түңнелдиг күүседир чаңчылдыг.

Советтиң ажыл-чорудулгазынга идепкейлиг киржири болгаш округтуң соңгукчуларының ортузунга доктаамал ажылдаары депутаттың дорт хүлээлгези болурун Улар-оол Кыргысович эки билип чоруур депутаттарның бирээзи. Хоор-күүскомда делгеп каан демдеглелдерден болгаш өске-даа документилерден көөрге, депутат хоорай Совединиң сессияларынга 2 айтырыгны белектешкен, үш сессияга санал берген. Сессияларның шиитпирлериниң күүселдезин хынаарынга каш удаа киришкен. Депутат болгаш күүском кежигүнү хүлээлгелериниң аайы-биле ажылчы чоннарны хүлээп алыр ээлчеглерни үспейн, доктаамал эрттирип, кижилерниң тургускан айтырыгларын чөптүг-биле шиитпирлежип, харыылап берип турар.

Депутат Туран хоорай Совединиң Пролетарский № 28 соңгулда округундан соңгуткан. Ол окрут девискээринде чурттакчылар хөй эвес, оларның бот-идепкейи бедик, корум-чуруму эки. Депутат соңгукчулар-биле ажылды олар-биле өй-өйде ужуражылгаларны ажыглап база соңгукчуларның тус-тус бажыңнарынга барып тургаш чорудуп, оларга Советтиң күүскомунуң шиитпирлерин таныштырып, чонну ажыл-херекче организастап, оларның дилеглерин болгаш негелделерин хандырып келген. Соңгукчуларга болгаш коллективинге отчёдун доктаамал кылып турар.

Соңгукчуларның депутатка киирген чагыглары колдуунда күүсеттинген. Хоорайның кол кудумчузунда чаа хевириниң чырыткыларын шенеп тургускан. Мурнунда шала чегей турган кудумчуну сайлап каан, келир чылын асфальтылаарын планда киирген. Черле ынчаш депутат кижиниң ажылында өй-хемчээл-даа, кыдыг-кызыгаар-даа, хонук-хуусаа-даа чок болгай. Ол бүгү ажылдарны У. Бүрүнгүле күүседип четтигип турар. Маңаа ооң аныяандан тура ажылга, хөй-ниити даалгаларга чаңчыгып, дадыкканы, билигже, чаа чүүлче чүткүлдүү дузалап чоруур. Аныяандан ажыл-ишчи болурга, кедизи эки дээрзин моон бүзүреп болур.

С. ЧИГЖИТ,
«Шынның» корр.

СОЦИАЛИЗМНИҢ, ТАЙБЫҢНЫҢ ШЫН УГЛАНЫЫШКЫНЫ-БИЛЕ

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арында). МАРН ТК-ның Бирги секретары, МАР-ның Улустуң Улуг хуралының Президиумунуң Даргазы Ю. Цеденбалды, ПКАП ТК-ның Бирги секретары Э. Геректи, ЧКП ТК-ның Чиңгине секретары, ЧССР-ниң Президентизи Г. Гусакты, РКП ТК-ның Политкүүскомунуң кежигүнү, РСР-ниң чазааның Премьер-Министри И. Вердецти, Герман коммунистиг партияның Даргазы Г. Мисти олурганнар үр үзүлбес адыш часкаашкыннары-биле байыр чедирип уткаан. Президиумга олурган—ВКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ВСР-ниң чазааның Премьер-Министриниң оралакчызы, ВСР-ниң национал камгалал министри Во Нгуен Зиапты, Көрейниң Күш-ажылчы партиязының ТК-зының Политиктиг комитединиң кежигүнү, ТК-зының секретары Ким Хванны, Кубаның Компартиязының болгаш Секретариадының кежигүнү, Куба Республиканың Күрүне чөвүлелиниң кежигүнү П. Мирет Приетону, ЛУРП ТК-ның Политбюро кежигүнү Лаос Улус-Демократтыг Республиканың Премьер-Министриниң оралакчызы Фуми Вонгвичитти, ЮСФР-ниң Президиумунуң кежигүнү, ЮКЭ ТК-ның кежигүнү С. Крайгерни, Кампучия Улус-Республиканың Улус-революстуг чөвүлелиниң даргазының оралакчызы, камгалал министри Пен Сованны, Тайбыңның бүгү-делегей Чөвүлелиниң президентизи Р. Чандраны, өске-даа чурттарның, политиктиг партияларның болгаш национал-хосталгалыг шимчээшкиннериниң делегацияларының удуртукчуларын база чыылганнар чылыы-биле уткаан.

Совет Эвилелиниң Маршалы В. И. Чуйков баштадыр дайынның совет хоочуннарының делегациязы, совет хөй-нитти организацияларының делегациялары олурушкан.

ГСЧП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ГСЧП-ниң Берлин округкомунуң бирги секретары К. Науман байырлыг хуралды ажыткан.

Герман Демократтыг Республиканың күрүне гимнизи чаңгыланып турган.

Олурушканнарга чылыы-биле уткуттурган эш **Эрих Хонеккер ГДР-ниң 30 чылынга** тураскааткан чүве чугаалаан.

Байырлыг хуралдың киржикчилериниң кыйгы салыышкынныг дидимиттиг адыш часкаашкыннары-биле уткуттурган эш **Леонид Ильич Брежнев** чүве чугаалаан. Чугааны аажок улуг кичээңгей-биле дыңнаан болгаш үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыннары хөй удаа үзе кирип турган.

Немец черге ажылчыннарның болгаш тараачыннарның бирги социалистиг күрүнезин тургусканы дайын соолгундеги үеде болган хөгжүлдениң улуг революстуг чаартылгаларының бирээзи болур, деп Э. Хонеккер бодунуң чугаазынга демдеглээн.

ГДР-ниң 30 чылы—ол дээрге тайбың болгаш социализм дээш демиселдиң 30 чылы, ол дээрге марксизм-ленинизмниң идеяларының тиилелгелиг базымының көскү бадыткалы-дыр. Бистиң республикавыстың Карл Маркстың болгаш Фридрих Энгельстиң Төрээн чуртунда турары, ооң социалистиг күрүнелерниң улуг дем каттыштырылгазы-биле тудуш харылзаалыы — чаңгыс ол безин улустарның улам-на хөй санныы хөгжүлдениң социалистиг оруун шилип ап турар үеде чурттап турарывысты тодаргай көргүзүп турар-дыр. Бо эрткен он-он чылдарның дургузунда бистиң улузувус ажылчын аңгының болгаш ооң партиязы — Германияның Социалистиг чаңгыс аай партиязының удуртулгазы-биле амыдыралдың бүгү талаларынга революстуг ханы өскерлиишкиннериниң оруун эрткен. Герман монополистиг капиталдың күткүүшкүнү-биле гитлержи банданың эгелээни бужар-бак делегейниң ийиги дайынының бузундуларындан эрткен үеден кичээндиригни алгая күрүне өзүп келген, хостуг улустарның өг-бүлезинге кезээ-мөңгеде кирген, социализм делегейинде хамааржып турар.

Герман Демократтыг Республиканың өмүнээзинде немец улустуң төөгүзүнде бир-ле дугаар бүгү ажылчы чоннарның ада-чурту болуп турар күрүне тыптып келгенин ам чугаалап болур бис.

Герман Демократтыг Республиканың хөй-хөй даштыкы өңнүктери, демиселге шынчы эвилелчилери болгаш эштери ГДР-ниң 30 чыл оюн таварыштыр бистиң аравыста турарынга дыка өөрүп тур бис деп, Э. Хонеккер уламчылаан. Эргим Леонид Ильич Брежнев, социалистиг дем каттыштырылгазының чурттарындан болгаш бүгү делегейден келген эргим аалчылар, чүректиң ханызындан өөрүп четтиргенивисти илергейлээрин меңээ чөпшээреп көрүңер. Эрткен үш он чылдарда ГДР-биле, ылаңгыя ооң делегейге туружун быжыглаарының херээнге эп-сеткил каттыштырылгазы дээш силерге өөрүп четтиргенивисти илергейлеп тур бис. Экономика, эртем болгаш культурадан чурт камгалалы болгаш даштыкы политикага чедир янзы-бүрү талаларга ажыктыг кады ажылдажылга дээш өөрүп четтирдивис.

Бистиң күрүневистиң тургустунганы бистиң улузувустуң болгаш Европаның төөгүзүнге эргилделиг үе-чада болганын ГДР-ниң үш он чылы тодаргайы-биле бадыткап турар-дыр. Ооң-биле кады социалистиг немец черге база тиилелгелиг базар аргалыын көргүскен, мурнунда бодунуң агрессиязының шивээлеринге болгаш төптеринге катай санап турганы девискээрге империализмге база бир күштүг согуушкунну таварыштырган. Ам капиталистиг дарлакчылар эвес, а ажылчыннар болгаш тараачыннар башкарып турар немец күрүне бир-ле дугаар тывылган.

Герман Демократтыг Республиканың тургустунганы болгаш чайгылыш чок хөгжүлдези дең-дески болгаш шимчеш дивес дөстүг. Совет Эвилели ийиги делегей дайынының үезинде антигитлержи коалицияның шиитпирлиг фронтузунга фашизмни тиилээни-биле, бодунуң балалып читпес хостакчы-маадырлыг чоруу-биле аас-кежиктиг келир үеже орукту бистиң улузувуска база ажыткан. Советтер чуртунуң ол дээш амы-тынын берген 20 миллион оолдар болгаш кыстарының дугайында чырыткылыг тураскаалды кезээ мөңгеде ыдыктыы-биле кадагалаар бис.

Фашизмден хосталган соонда ГКП биле ГСДП-ни революстут үндезинге Германияның Социалистиг чаңгыс аай партиязы кылдыр каттыштырган, ынчангаш ажылчын аңгының чарлырын болдурбаан деп, Э. Хонеккер чугаалаан. Бистиң үениң негелдезинге дүгжүр социалистиг ниитилел шак ынчаар тургустунган.

Бистиң күрүневис чаа, социалистиг Германияны бадыткап турар. Ол дээрге кайгамчыктыг революсчу чаңчылдарының Германиязы-дыр. Бис ам Карл Маркс-биле Фридрих Энгельстиң, Август Бебель биле Вильгельм Либкнехтиң, Карл Либкнехт биле Роза Люксембургтуң, Клара Цеткин биле Франц Мерингтиң, Эрнст Тельман биле Рудольф Брайтшайдтың чүткүп болгаш демисежип чораан күзел-чүткүлүн амыдыралда боттандырып турар-дыр бис. 1945 чылда Вильгельм Пик биле Отто Гротевольдуң, Вальтер Ульбрихт биле Макс Фехнерниң кады эгелээн чүүлүн уламчылап турар-дыр бис.

Бистиң ажылчыннар болгаш тараачыннар күрүнезинден аңгыда чону шак ынчаар хостуг тынып, ниитилел байлактарының үндезиннерин бодунга ажыдып, бүгү-ле материалдыг болгаш угаан-бодал байлактарын бодунуң чаагай чоруунга ажыглап база байлакшыдып турар ындыг күрүне ооң мурнунда немец төөгүге кажан-даа туруп көрбээнин долу үндезин-биле айтып болур бис. Герман Демократтыг Республикада кижиниң эрге-ажыктары, чүүң-даа мурнунда ажылдаар, өөренир, дыштаныр, кадыын камгалаар, социал-хандырылганы алыр эргелери чүгле Конституцияда бижиттинген эвес, а харын херек кырында боттанып турар.

Үжен чыл иштинде ниити күш-биле чедип алдынган чедиишкиннерже, оларның амыдыралында эки талаже болгулаан үндезин өскерилгелерже бистиң чурттуң улустары үндезининиг чоргаарал-биле көрүп турарлар. Ол чылдарда империализм, ылаңгыя ГФР, төөгүнү дедирлендирер, немец черде социализмни чок кылыр, ГДР-ни Европаның чурт чуруундан балап кааптар дээш хөй удаа оралдашкан. Бистиң ажылчыннар болгаш тараачыннар күрүнезин нүгүлдээр, ону бакка сугар дээш империализм кандыг-даа аргаларны ажыглап турган. Социалистиг Герман Демократтыг Республика ол каржы аңгы демиселинге, тиилекчи болуп үнген, империализмниң бүгү чөңгээлери буурап дүшкен.

ССРЭ-биле болгаш өске-даа акы-дуңмалышкы чурттарның бузулбас эвилелинге даянмышаан, бистер он чылдардан он чылдарже чайгылыш чок бурунгаар чоруп орган бис. ГДР болза политика талазы-биле дең-дески, экономика талазы-биле быжыг, делегей ареназында хүлээп көрдүнген болгаш хүндүледип турар күрүне болур.

Бистер Германияның Социалистиг чаңгыс-аай партиязының IX съездизиниң салганы кол сорулгавысты, ажылчы чоннарның чаагай чоруун бедидериниң программазын амыдыралга боттандырарын чедиишкинниг уламчылап турар бис, деп Э. Хонеккер чугаалаан.— Бистер бистиң социалистиг Герман Демократтыг Республикавысты быжыглавышаан, тайбыңның херээнге дээштиг үлүүвүстү киирип турар бис.

Кажан Герман Демократтыг Республика тургустунган соонда бистиң чуртувуска болгулаан улуг революстуг өскерилгелер ооң социалистиг хөгжүлдениң оруу-биле чорууруунуң эгезин салган. Бүдүрүлгениң херекселдеринге дүүштүр чоннуң өнчүзү тургустунуп, быжыглаттынган болгаш бодун шынзыдып шыдаан. Чер реформазы юнкержи тергиделди узуткап чок кылган болгаш тараачыннарның шаандагы-ла күзел-чүткүлдерин амыдыралга боттандырган.

Бөгүн ГДР делегейниң шыырак хөгжүлделиг индустриалдыг он күрүнезиниң аразында турар. Күштүг материал-техниктиг бааза тургустунган. Ооң структуразы үлетпүр бүдүрүлгезиниң чаңчыл апарган хевирлери-биле, харын-даа мооң мурнунда туруп көрбээч адырлар-биле тодараттынар.

Ооң соонда Э. Хонеккер улус ажыл-агыйының, эртемниң, культураның, улус өөредилгезиниң аңгы-аңгы таларынга ГДР-ниң 30 чыл дургузунда чедип алган чедиишкиннеринге үнелелди берген.

Социалистиг немец күрүнениң иштики амыдыралынга хамааржыр чүүлдер ооң делегейге авторитединге база-ла биче эвес салдарны чедирип турар деп, ол уламчылаан. Совет Эвилели болгаш өске-даа социалистиг күрүнелер боттарының кады ажылдажылгазынга бистиң аныяк республикавысты хүлээп алгаш, ааз дипломаттыг бүзээлээшкинге удур демиселге кезээде дузалап келген. Европага тайбыңның чогумчалыг болур фактору бистиң күрүневистиң нүүрүнде дээрзин ынчан-на билгеш, бүгү делегейде аңгы-аңгы политиктиг лагерьлерден ГДР-ниң хөй-хөй өңнүктери бистин-биле чаңгыс эп-сеткилдиг болурун илергейлеп турганнар.

Социалистиг улустарның өг-бүлезиниң чарылбас тудуш кезээ ГДР бөгүн делегей политиказынга болгаш делегейниң экономиктиг харылзааларынга идепкейлиг киржип турар чурт. Ол болза КНО-нуң болгаш ооң өске-даа тускай организацияларының кежигүнү болу берген. ГДР-биле ам 128 күрүнелер дипломаттыг харылзааларны тудуп турар. 1949 чылда ооң национал орулгазы 22,4 миллиард марка турган болза, 1978 чылда ол 161 млрд. марка ажа берген. Бир эвес 1949 чылда бир ажыл хүнүнде 100 миллион түңнүг марка үлетпүр продукциязын бүдүрүп үндүрүп турган болза, ол түң эрткен чылың 1 миллиард марка четкен. Капитал салыышкыны 1949 чылда 2,8 миллиард турганындан 1978 чылда 50,8 миллиард марка чедир өскен. Ол-ла чылдарда тудуунуң хемчээли 3,3 миллиардтан 28,8 млрд. марка чедир көвүдээн. ГДР-ниң тургустунганының баштайгы чылында бир гектар черден-не 18 центнер тарааны ажаап алган болза, бо чылын ол сан 35 центнер ажып турар. 1952 чылда бистиң садыг флодувус чүгле чаңгыс судноолуг турган болза, 1978 чылда ГДР-ниң тугу-биле 196 судолар чоруп турган. 1949 чылда 29800 бажыңнарны туткан, 1970 чылда 76100 бажыңнарны тудуп база эде кылган. Ынчаарга эрткен чылын чаа туткан квартираларның саны 167800 чедир өскен.

ГДР-де чедип алган улуг чедиишкиннерниң бирээзи болза эр кижилер биле херээженнерниң дең эргезин хандырганы болур. Социализм үезинде аныяктар дугайында онза кичээңгейни салып турар. Социалистиг революцияның үжен чылдарының дургузунда партия биле хостуг немец аныяктарның, аныяктар биле социализмниң аразында бузулбас харылзаа тургустунган. Ажылчын аңгының болгаш Германияның Социалистиг чаңгыс аай партиязының удуртулгазы-биле сайзыраңгай социалистиг ниитилелди тургузарының оруу-биле бистер чедиишкинниг бурунгаарлаашкынны боттандырып турар бис. Ажылчын аңгы амыдыралдың бүгү талаларынга бодунун салдарын күштелдирбишаан, ол-ла үеде тараачыннар-биле интеллигенция болгаш ажылчы чоннарның өске-даа кезектери-биле эвилелин быжыглаан.

Бистиң улузувустуң угаан-бодал талазы-биле овур-хевири долузу-биле өскерилген. Социалистиг революцияның эң чугула түңнели болза чаа кижи болур. Бистиң чуртувуска бөгүн калбаа-биле нептерел база быжыккан социалистиг патриотизм, пролетаржы интернационализм, улустарның аразында найыралдың болгаш антиимпериалистиг эп-сеткил каттыштырылгазының ёзузу—ол бүгү болза бистиң эң чаагай чедиишкинивис болур. Улустуң мораль политиктиг чаңгыс эви — бистиң республиканың амгы үезиниң болгаш ооң кайгамчык келир үезиниң чарлып болбас магадылалы.

Герман Демократтыг Республиканың 30 чыл оюн болза Совет Эвилели биле үш он чылдарда бистиң найыралывыстың доктаамал быжыгып келгени-дир деп, оратор медеглээн. Эгезинден эгелээш-ле Лениниң чурту камгалап база биске дузалап келген. Улуг Октябрьның тиилелгезиниң соонда социалистиг революцияның тиилелгезиниң база социалистиг тургузуушкунунуң талазы-биле ССРЭ-ниң болгаш СЭКП-ниң кайгамчык улуг дуржулгазының эртинезин ажыглаар аргалыг болган бис. Совет коммунистер боттарының аңгы талазы-биле өңнүктеринге ажыл-херээ база сүмелери-биле кайгамчык улуг дузазын көргүскен. Бистиң чуртувуска хамаарышкан найыралчы ол сырый каттыжышкын эң кайгамчык уттундурбас болуушкуннар-биле холбашкан.

ГДР-ге социалистиг революция улам калбарып ханылаан тудум-на, Совет Эвилели-биле кады ажылдажылга улам-на сырый холбаалыг боол бар чыдар. Ол ниитилешкек чорук бистиң бүгү чедиишкиннеривистиң чардынмас тудуш кезээ болу берген. 1949 чылда бистиң чурттарывыстың аразынга бараан солчулгазы 1 млрд. маркадан бичии ажып турган болза, 1978 чылда ол 35 млрд. марка четкен. Садыг харылзааларының ол хире дүрген хөгжүп турары-биле кады бистиң чурттарывыстың бүдүрүлгелериниң, комбинаттарывыстың, университеттеривистиң, эртем-шинчилел төптеривистиң, школаларывыстың аразында сырый харылзааларның дугайын база чугаалаар апаар. Бистиң чурттарывыстың ажылчыннары каңны кады эзилдирип, ГДР-ниң аныяктарының төлээлекчилери Лениниң чуртунга өөренип, ол чурттан бистиң школачыларывыс чагааларны немец дылга алгаш оларны орус дылга харылап турарын чугаалаарга черле өөрүнчүг-дүр. Ындыг болур-даа ужурлуг. Социалистиг дем каттыштырылгазы деп чүве ол-дур. Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы болгаш Германияның Социалистиг чаңгыс аай партиязы бистиң улустарывыстың чоокшулажыышкынын боттандырарынга бүгү талазы-биле идигни берип турар.

Бистиң социалистиг немец күрүневистиң улуг юбилейи-биле холбаштыр 1990 чылга чедир бүдүрүлгениң специализациязының болгаш кооперациязының программазынга ат салган. Ол болза биске аажок улуг ужур-дузалыг. Келир үедеги бистиң бүгү планнарывыс Совет Эвилели-биле найыралга холбашкан. 1975 чылдың ноябрь 7-де ат салган найырал, кады ажылдажылга болгаш бот-боттарынга дузалажылга дугайында керээниң утказынга дүүшкен чаа программада бистиң акы-дуңма харылзааларывысты боттуу-биле улам ыңай калбартырын көрүп турар. Бистиң мурнувуста улуг сорулгалар салдынган. Эртем-техниктиг революцияның талазы-биле бистен чүү негеттинип турарыл база ол кандыг аргаларны ажыдарыл, чүгле ону безин ап көрээл, бистиң чурттарывыстың энергетиктиг баазаларын хөгжүдериниң бөдүүн эвес негелделериниң дугайын база бодап көрээлиңер. Ол ышкаш бис үр хуусаалыг планнарны чүгле Совет Эвилели-биле кады чедиишкинниг боттандырып болур бис.

Каттыштырган күш дээрге черле улуг болур болгай деп, Э. Хонеккер уламчылаан. Ону Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң чурттарының социалистиг экономика интеграциязы бадыткап турар. Герман Демократтыг Республика мурнундаагызы ышкаш, моон соңгаар-даа акы-дуңма чурттарның бот-боттарының дузалажылгазынга идепкейлиг киржир. Болувустуң чуртувуска сайзыраңгай социалистиг ниитилелди улам ыңай тургузарының база империализм-биле экономиктиг чарышка шиитпирлиг чедиишкинниң үндезини ында деп санап турар бис.

ГДР-ниң төөгүзүнүң чыл бүрүзү өндүр улуг эчис сорулга — тайбынны быжыглаары дээш хажык чок демиселдиң база немец черге дайынның чаа айыылын кажан-даа болдурбазы дээш идепкейлиг хөделиишкинниң чылы боол турар. Европа липке дайын айыылын болдурбас, ону быжыг тайбыңның, кожа-хелбээ чоруктуң база кады ажылдажылганың девискээри болдурар дээш бистер Варшава Керээзиниң эвилелчилери-биле кады эвээш эвес күжениишкиннерни үндүрүп турар бис.

ГДР-ниң национал улусчу армиязы болгаш өске-даа чепсектиг күштери, корум-чурум камгалаарының база айыыл чок чоруктуң органнары эрткен үжен чылдарның дургузунда боттарының хүлээлгезин алдарлыы-биле күүседип келген деп, Э. Хонеккер демдеглээн. Совет Эвилелиниң алдарлыг Чепсектиг күштери болгаш Варшава Керээзиниң акы-дуңма социалистиг чурттарының армиялары олар тайбыңның дайынчы камгалалынга доктаамал белен турар. Ол бүгүнү бистиң улустуң болгаш бүгү социалистиг дем каттыжылгазының эрге-ажыктары негеп турар.

Империалистиг агрессчи бөлүктер, ылаңгыя ГФР, НАТО-нуң чепсегленииишкинин көстүп көрбээн хемчээлге көвүдедип, ону социализмге болгаш улустарның национал хосталгалыг демиселинге удур угландырып турар чүве төлээде, ол бүгү эргежок чугула дээрзин оратор уламчылаан. Ынчангаш олар Европага, харын-даа чүгле Европага эвес өске-даа черлерге ядролуг дайынны өскүдүп болурлар. Партияның IX съездизиниң бадылааны даштыкы политиканың кол шугумунга дүүштүр ГДР акы-дуңмалышкы чурттар-биле кады бистиң чурттарывыска социалистиг болгаш коммунистиг тургузуушкунга эң-не таарымчалыг даштыкы байдалдарны тургузарын хандырар дээш бүгү күштү үндүрүп турар. Хамыктың мурнунда чавырлыышкынны быжыглаар, чепсегленииишкинни дүжүрер талазы-биле боттуг хемчеглерни алырынга ындыг бээр болгаш аңаа үндезилээш, делегейге дайынның кандыг-даа айыылын чайладыр дээш хөделири чугула.

Делегейге тайбыңның херээ дээш туржур деп ленинчи чагыгларга дүүштүр СЭКП-ниң болгаш ССРЭ-ниң чорудуп турары могаг чок болгаш боттуг күжениишкиннерин база катап чогууру-биле үнелевейн баар аргам чок-тур. Кижи төрелгетенге шиитпирлиг чүүл тайбыңның херээнге бистиң өңнүүвүс болгаш эживис Леонид Ильич Брежневтиң шылгараңгай салыышкынын ГДР-ниң ажылчы чоннары чүден артык үнелеп турар. АКШ-тың президентизи Картер-биле Силерниң Венага ужуражыышкыныңар үезинде тайбыңның херээнге үнелеп четпес салыышкынны киирген силер, эргим эш Брежнев СБК-2 Керээ болза ону боттандыраары чепсегленииишкинниң эң-не айыылдыг хевирлеринге хамаарыштыр эңдере чепсегленииишкинни дээштин-биле эвээжедир сорулгалыг болуп турар! Чепсегленииишкинни дүжүрериниң айтырыгларын шиитпирлээринге ол чугула базым болур.

Чогум-на СБК-2 Керээ болза чөөн чүктен айыыл дээр империализмниң эргижирээн нүгүлдээшкининиң, ооң дузазы-биле бодунуң чепсегленииишкининиң өзүлдезин агартырын болгаш боттарының чуртунуң хөй-ниитизиниң калбак кезээн мегелээрин оралдажып турар НАТО-нуң ыят чок хоп-нүгүлүнүң шуут хоозун чүве болуп турарының чайлаар аргажок бадыткалдарынга хамааржыр. Чавырлыышкынның чорудулгазы уламчылап, чепсегленииишкинни дүжүреринче орукту ажыдып база дайынны кижилерниң амыдыралындан чайладыр дээш Совет Эвилели болгаш социалистиг дем каттыштырылгазының өске-даа чурттары доктаамал күжениишкинни үндүрүп турар. Совет чазактың даасканың ёзугаар Нью-Йорка КНО-нуң Кол ассамблеязының сессиязынга бистиң өңнүүвүс болгаш эживис А. А. Громыконуң кылган чаа саналын деткип турар бис.

Бүгү делегейниң улустары тайбыңны күзеп турар. ГДР ийи ниитилел тургузуу —социализмниң болгаш империализмниң кызыгаарынга, ийи эвилелдериниң — Варшава Керээзи-биле НАТО-нуң кызыгаарынга бодунуң онзагай харыысалгалыг хүлээлгезин кезээде ханызы-биле көрүп база күүседип келген. Моон-даа соңгаар ынчаар ажылдаар бис.

Бис ам Герман Демократтыг Республиканың туруп келгениниң дөртку он чылынче кирип турар бис. Чаа сорулгаларны шиитпирлээринче бодувуска долу үндезилелдиг бүзүрел-биле, улуг соруккиришкин-биле кирип турар бис. Германияның Социалистиг чаңгыс-аай партиязының IX съездизиниң шиитпирлери, бистиң партиявыстың программазы биске тодаргай орукту айтып турар. Бистер бистиң чуртувуска сайзыраңгай социалистиг ниитилелдиң тургузуушкунун уламчылап, коммунизмче чоорту шилчиириниң үндезин белеткелдерин тургузуп турар бис. Совет Эвилели болгаш өске-даа акы-дуңмалышкы чурттар-биле сырый харылзаалыг, делегейниң бүгү дээшилгелиг күштери-биле кады бистиң шылгаттынган болгаш хынаттынган оруувус-биле чайгылыш чокка бурунгаарлаарын уламчылап турар бис деп, Э. Хонеккер түңнелинде чугаалаан. Кижилерниң чаагай чоруунга болгаш чоннуң аас-кежиинге бараан болуп турар ол орук бистиң бүгү күжениишкиннеривисти тодарадып турар. Ол орук тайбыңның болгаш социализмниң херээнге бараан болуп турар.

Э. Хонеккерниң чугаазын улуг кичээңгей-биле дыңнаан болгаш үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыннары чаңгыс эвес удаа үзе кирип турган.

Марксичи-ленинчи акы-дуңмалышкы партияларның чаңгыс эптиниң, ССРЭ-ниң болгаш ГДР-ниң улустарының бузулбас найыралдының, социалистиг чурттарның интернационалчы акы-дуңма ёзузунуң сеткил өөрүнчүг көргүзүү бо байырлыг хурал болган. Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының болгаш Германияның Социалистиг чаңгыс аай партиязының аллары дээш йөрээлдер салыышкыннары залга чаңгыланып, байырлыг хуралдың киржикчилери: «Найырал!—Фройндшафт!», «СЭКП—ГСЧП!» деп кыйгы салып турганнар.

Чырыткылаңчак улуг байырлал «Интернационалды» күүсеткени-биле доозулган.

• • •

СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң даасканы ёзугаар эш Л. И. Брежнев ГСЧП ТК-га, ГДР-ниң Күрүне чөвүлелинге болгаш Министрлер Чөвүлелинге белек кылдыр чурукчу Ю. Королевтуң «Космосчу алышкылар» деп чуруун дамчыдып берген. Космос делгемнинге кады ужудуушкун кылган акы-дуңмалышкы ийи чурттуң төлээлекчилериниң эрес-маадыр чоруун ол чурукта чуруп көргүскен.

Акы-дуңмалышкы, чүректиң ханызындан байдалга

БЕРЛИН. (СЭТА). Герман Демократтыг Республиканың тургустунганының 30 чылынга холбаштыр ГСЧП ТК, ГДР-ниң Күрүне чөвүлели болгаш Министрлер Чөвүлели хүлээп алыышкын тургускан.

Хүлээп алыышкынга эш Л. И. Брежнев баштаан совет партия-чазак делегациязы, эштер Э. Герек, Г. Гусак, Т. Живков, Я. Кадар, Ю. Цеденбал баштаан партия-чазак делегациялары, ГДР-ниң 30 чылының байырлалынга даштыкыдан келген өске-даа делегациялар олурушкан.

ГДР-ниң удуртукчулары, немец ажылчын шимчээшкининиң хоочуннары, бүдүрүлге мурнакчылары, сураглыг эртемденнер, культура ажылдакчылары, хөй-нитти төлээлекчилери залга турган.

ГСЧП ТК-ның Чиңгине секретары, ГДР-ниң Күрүне чөвүлелиниң Даргазы Э. Хонеккер чыылганнарның мурнунга чүве чугаалаан.

Эш Э. ХОНЕККЕРНИҢ чугаазы

Эргим даштыкы аалчылар!

Эргим өңнүктер болгаш эштер!

Кадыыңар болгаш дээргилер!

Герман Демократтыг Республиканың 30 чылын холбаштыр бистер шуптувус уттундурбас байырлалдың байдалында турар-дыр бис. Хостуг улус бодунуң социалистиг күрүнезиниң кайгамчыктыг юбилейин бүгү делегейде бодунуң акы-дуңмалары-биле болгаш өңнүктери-биле кады ынчаалдыр байырлаар.

Бистиң Социалистиг Герман Демократтыг Республикавыстың 30 чылын улустарның улуг ужур-дузалыг кылдыр көрүп турарын социалистиг чурттарның, хамаарышпас күрүнелерниң болгаш национал-хосталгалыг шимчээшкиннерниң шылгараңгай удуртукчуларының байырлалга киришкени-биле, бүгү диптериниң тайбыңга ынакшылдыг болгаш дешпилгелиг кижилериниң найыралдың болгаш эп-сеткил каттыштырылгазының байырлыг чагааларын чорутканы-биле чырыткыландыр көргүскен. Ол дээш ГСЧП ТК-ның, Күрүне чөвүлелиниң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң мурнундан бистиң ханы өөрүп четтиришкинивисти илередирин меңээ чөпшээреп көрүңер.

Силер, эргим эш Леонид Ильич Брежнев, Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң болгаш Герман Демократтыг Республиканың акы-дуңма чаңгыс эвиниң төөгүлүг ролюнуң дугайында алыс шынны кайгамчыктыг чугааңарга бадыткадыңар. Тайбыңның болгаш чепсегленииишкинни дүжүрериниң эрге-ажыктарынга таарыштыр Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң мурнундан Берлинге кыйганыңар чаа, бүгү делегейге политиктиг чугула ужур-дузалыг инициативаларга сорук кириишкин болгаш долу чүүлдүтүнүүшкүн-биле байыр чедирип тур бис. Тайбың дээш демиселдиң өндүр улуг ленинчи чаңчылының үргүлчүлели кылдыр дүшкүүрлүг орукту чавырылдырарынче болгаш чепсегленииишкинни дүжүреринче угланган шак бо кыйгырыг бистиң социалистиг күрүневистиң найысылалындан чаңгыланып үнгени Герман Демократтыг Республиканың тургустунганы-биле немец черге кандыг төөгүлүг эргилде болганын онзалап демдеглеп турар-дыр. Герман Демократтыг Республика тайбыңның болгаш чепсегленииишкинни дүжүрериниң кады кылган калбак программазын боттандырарынга моон соңгаар-даа бүгү чүүлдерни кылырын Силерге бүзүредип тур бис.

Акы-дуңма социалистиг чурттардан эргим эштер! Бистиң национал байырлалывыска силерниң киржилгеңер бистиң улустарывыстың аразында коммунистиг үзел-бодалдарга болгаш ниити сорулгаларга үндезилеттинген акы-дуңманың чаа харылзааларының бүзүрелдиг бадыткалы-дыр. Бистиң найыралчы эвилеливис бүгү делегейде тайбыңның болгаш социализмниң шивээзи болур бодунуң хүлээлгезин кезээде алдарлыы-биле күүседир.

Африканың болгаш Азияның хосталган чурттарындан келген национал-хосталгалыг шимчээшкинниң төлээлекчилери, демисел талазы-биле эргим эштеривис болгаш соратниктеривис!

Бистиң республикавыстың 30 чыл оюн бистериниң-биле кады демдеглеп турарыңарга кончуг-ла өөрүп тур бис. Маңаа келгеннер-биле холбаштыр улустарның социалистиг улуг өг-бүлезиниң чарылбас кезээ болур немец социалистиг күрүне-биле эп-сеткил каттыштырылгазын илергейлеп турарыңар ол болур. Берге-даа болза, национал болгаш социал хөгжүлдениң алдарлыг оруу-биле чоруп олурар боттарыңарның чурттарыңарның улустарынга антифашистиг, антиимпериалистиг Герман Демократтыг Республиканың чоруткан байырын дамчыдып чедирип көрүңер. Бистиң республикавыс фашизмни, шовинизмни, расизмни ап октааш, бодунуң тугунда тайбың, дешпилге, улустар аразында найырал деп сөстерни бижип алган.

Бистиң күрүневис тайбың болгаш айыыл чок чорук дээш демиселге бодунуң харыысалгазын кезээде угаап чоруур деп чүвени бистиң хүндүлүг даштыкы аалчыларывыска бүзүредип тур мен. Интернационалчы эп-сеткил каттыштырылгазынга, марксизм-ленинизмниң улуг херээнге кезээде шынчы болур бис. Силерге, эргим даштыкы эштер болгаш өңнүктер, улуу-биле өөрүп четтиргенивистиң илергейлээшкини болза бистиң ниити демиселивиске, ГДР-ге сайзыраңгай социалистиг ниитилелдиң моон ыңайгы тургузуушкунунга чедип алыр чаа-чаа чедиишкиннеривис болур.

Эргим эштер болгаш өңнүктер!

Боттарының бердинген күш-ажылы-биле бо үжен чылдарның эки түңнелдерин хандырып келген бистиң улузувустуң бүгү аңгыларының болгаш кезектериниң төлээлекчилери бо хүлээп алышкынга киржип турар. Бистер ам ГДР-ниң дөртку он чылынче кириишкен бис, бистиң мурнувуста улуг сорулгалар туруп турар. Идегелдиг болгаш улуг өңнүктеривис-биле кады партияның, күрүнениң болгаш чоннуң аразында быжыг эвилелдиң үндезининге бистер ол сорулгаларны чедиишкинниг боттандырар бис.

Бистиң Төрээн чуртувус—социалистиг Герман Демократтыг Республиканың моон соңгааргы чечектелиишкинни дээш бо дашканы көдүрерин чөпшээреп көрүңер, эргим аалчылар!

Социализм, тайбың, улустарның хосталгазы болгаш делегейге эп-сеткил каттыштырылгазы дээш!

• • •

Хүлээп алышкынга делегацияларның өмүнээзинден СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежнев чүве чугаалаан.

Эш Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ чугаазы

Эргим эш Хонеккер!

Эргим эштер, өңнүктер!

Бо магалыг байырлал бистиң сагыш-сеткиливистен ыравайн турар. Бо байырлал немец ажылчы чоннарның социалистиг күрүнезиниң амыдыралчы энергиязының болгаш күжүнүң чечектелиишкининиң база ооң делегейге ат-алдарының улгатканының көрүлдези болган.

Берлинниң кудумчуларынга, часкы үер дег, хайныгып эрткен силерниң байырлалыңарның ниити байдалы немец черде социализмниң кайы хире тендиш дивес кылдыр быжыкканын, Маркс, Энгельс, Лениниң өлүм чок, улуг идеялары-биле чепсегленген партиязының кайы хире улуг хүндүлелди болгаш деткимче-бүзүрелди алганын чайынналчаа-биле бадыткап турар.

Социализм тургузуушкунунга, экономиканың, культураның болгаш эртемниң бүгү талалыг хөгжүлдезинге, Герман Демократтыг Республиканың өг-бүле болгаш хамааты бүрүзүнүң чаагай чоруун бедидеринге ГДР-ниң улузунуң чедип ап турар чедиишкиннеринге канчаар-даа аажок өөрүп, чоргаарланып турар бис деп чугаалазымза, бо байырлалга келген бүгү даштыкы аалчыларның күзел-бодалын илередиптер боор мен.

Акы-дуңма социалистиг күрүнелерниң дем каттыштырылгазының ниити угланыышкынын боттандырбышаан, ГДР-ниң быжыг тайбың, айыыл чок чорук, бүгү улустарның хосталгазы, хамаарышпас чоруу, эргези болгаш төлептиг чоруу дээш демиселге киириштирип турар улуг салыышкынын чөптүг-биле хүлээп көрүп, демдеглеп турар бис.

Силерниң бисти чылыг чаагай хүлээп алганыңар дээш чүректиң ханызындан өөрүп четтиргенивисти илергейлеп тур бис, эргим немец өңнүктер. Боттарыңарның күш-ажылыңар болгаш эгелээшкиннериңер-биле Советтер чуртунуң өскерилге чок эп-сеткил каттыштырылгазынга кезээде бүзүреп болур силер.

Герман Демократтыг Республиканың чаа-чаа чедиишкиннери дээш, ооң чечектелиишкини дээш дашканы көдүрээлиңер!

Тайбың болгаш коммунизм херээниң чаа-чаа чедиишкиннери дээш!

Эш Хонеккерниң, ГДР-ниң партия болгаш күрүне удуртулгазының бүгү кежигүннериниң, бүгү немец өңнүктерниң алдар-кадыы дээш!

• • •

Эштер Э. Хонеккерниң болгаш Л. И. Брежневтиң чугааларын улуг кичээңгей-биле дыңнаан болгаш үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыннары үзе кирип турган.

ГДР-ниң дээди шаңналын тывысканы

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арында). «Бистиң эвилеливис тодаргай сорулгалыг. Ол тайбыңга болгаш тургузуушкунга бараан болуп турар» —деп, маңаа, Берлинге Л. И. Брежнев чугаалаан. ГДР-де болгаш акы-дуңма социалистиг өске-даа чурттарда изиг деткимчени ап турар Л. И. Брежневтиң чугаазында айыттынган Совет Эвилелиниң төөгүлүг тайбың эгелекчи чоруу үстүнде сөстерниң бадыткалы болуп турар.

Түңнелинде эш К. У. Черненконуң чугаалааны: тайбыңның болгаш социализмниң эрге-ажыктарынга дүүштүр бистиң партияларывыстың болгаш улустарывыстың акы-дуңмалышкы кады ажылдажылгазы дээш ленинчи Коммунистиг партияның кежигүнү кижи болганымда моон соңгаар-даа бодумнуң күштеримни харам чокка бээр мен дээрзин бүзүредирин чөпшээреп көрүңер, эргим эштер.

Шаңнал тыпсып турда олуржуп турган эштер К. У. Черненкога бедик шаңнал дээш изиг байыр чедирип, Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң чаагай чоруу дээш ооң ажыл-чорудулгазынга улуг-улуг чедиишкиннерни аңаа күзээннер.

Социалистиг чаалап алышкыннарның камгалалында

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арында). ТК-ның кежигүнү, ССРЭ-ниң ГДР-де элчини П. А. Абрасимов, СЭКП ТК-ның кежигүнү, СЭКП ТК-ның килдис эргелекчизи Л. М. Замятин, СЭКП ТК-ның кежигүнү, Германияда совет шериглер бөлүүнүң Кол командылакчызы армия генералы Е. Ф. Ивановский, СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчызы А. М. Александров, СЭКП ТК-ның Төп ревизия комиссиязының кежигүнү, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчызы А. И. Блатов, өске-даа совет эштер.

Совет Эвилелиниң Маршалы В. И. Чуйков баштадыр дайынның совет хоочуннарының делегациязы база мында.

ГДР-ниң Күрүне гимнин күүсеткен.

Парад хүлээп алыкчызы — ГДР-ниң Национал камгалал министриниң оралакчызы, Национал улусчу армияның куругаг чер шериглериниң командылакчызы генерал-полковник Х. Штехбарт Карл-Маркс-аллеяга халдып үнүп келген. Парад командылакчызының рапортун ол хүлээп алгаш, ооң соонда парадка белен шериглерниң баары-биле эртип, ГДР-ниң байырлалы-биле холбаштыр дайынчыларга байыр чедирген.

Парад эгелээн.

ГДР-ниң Национал улусчу армиязының шериглериниң парады Варшава Керээзиниң киржикчилери күрүнелерниң акы-дуңма армиялары-биле дайынчы дем каттыштырылгазынга немец ажылчын-тараачын күрүнениң социалистиг чаалап алышкыннарын камгалаарынга, тайбың херээниң камгалалынга быжыг турушттуунга республиканың чепсектиг күштериниң белениин көргүскен.

Янзы-бүрү медээлер

ААЛЧЫЛАРНЫҢ КОНЦЕРТИ

Якут АССР-ниң «Соңгу чүктүң аялгалары» деп филармониязының «Чолбон» аттыг ыры-хөгжүм ансамбли Нарын суурга аалдап келгеш барды. Артистерниң көргүскен концертинден кижиниң сагыш-сеткилинге солун боор артып каар номерлер хөй болду. Солун номерлерни көрүкчүлер катап-катап дилеп ап турган.

Концерттиң удуртукчузу А. Федоров концерт эгелээр мурнунда Якутияның дугайын көрүкчүлерге таныштырып чугаалаан. Ооң соонда улаштыр-ла концерт эгелээн. Якутияның комсомол шаңналының лауреады М. Колесованың якут болгаш орус дылга «Калина» деп ырны, Ю. Платонов, орус, тыва, якут ырларны ырлааның көрүкчүлер сонуургап, катап-катап дилеп турганнар. Аныяк артист С. Расторгуевтиң эптиг ээлгир, аваангыр, кашпагай танцы теп күүсеткенин көрүкчүлер үзүктел чок адыш часкаашкыны-биле хүлээп алган. Келген аалчыларда оон өске-даа солун номерлер хөй болган. Көрүкчүлер ол концертке сеткил ханган, магадап чугаалажып, тарап чанып турганнар.

В. КҮНДҮҮ.
Эрзин район.

УЖУРАЖЫЛГА КЕЖЭЭЗИ

Берт-Даг суурнуң Культура бажыңы чоокку каш чыл мурнунда ажыглалда кирген. Улуг, чараш-даа бажың. Суурнуң чурттакчы чону аңаа хостуг үе-шагын ажыктыг кылдыр дыштанып эрттирип турар. Ону коммунист Б. Доюндуп директорлаан соонда ажыл улам экижип бар чыдар. План ёзугаар ажылдап, кино, концерт көргүзеринден аңгыда, культура бажыңынга лекция, беседа дыңнаарын, янзы-бүрү тематиктиг кежээлер эрттирерин идепкейлиг комсомолчу аныяктарның күжүнге даянып, организастап турар.

Күш-ажылдың хоочуннары, дайын киржикчилери-биле болгаш өске-даа ат-сураглыг кижилер-биле солун ужуражылгалар база болгулаар. Чоокта чаа культура бажыңынга бертдагжылар Тыва АССР-ниң культура министриниң оралакчызы чогаалчы А. Емельянов, аныяк шүлүкчүлер Ө. Чиңмит, Б. Доюндуп, Самагалдайның культура бажыңының директору, уран-шевер К. Кунгаа, бот-тывынгыр композитор, башкы Б. Каң-оол олар-биле ужуражылга кежээзин эрттиргеннер. Олар боттарының чогаадыкчы ажыл-херээн чыылганнарга таныштырып, келир үедеги планнарын чугаалап, чаа бижээн шүлүктерни номчуп бергеннер. А бот-тывынгыр композитор Б. Каң-оол чогаадыкчы планнарын чугаалааш, сөөлгү чылдарда бижиттинген чаа ырларын ойнап берген. Кежээниң киржикчилери чогаадыкчы ажылдакчыларга айтырыглар салып, оларның солун чугаалары дээш четтиргенин илеретпишаан, оларга чогаадыкчы чаа-чаа чедиишкиннерни күзээннер.

Е. АДАР-ООЛ.
Тес-Хем район.

ДЕТКИИР МЕН

«Шынның» чоокта чаагы бир номеринге Тыва АССР-ниң улустуң болгаш РСФСР-ниң алдарлыг артизи Н. Өлзей-оолдуң тыва, чаа кино тургузар шаг-үе келген дугайында айтырыг көдүргенин сонуургап номчааш, өске-даа эш-өөр ышкаш деткиир мен.

Чүге дээрге кинога ойнаар хоочун-даа аныяк-даа артистер бисте ам четчир. А кинога таарыштыр тургузуп алыр бисте чогаалдар-даа бар. Чижээ, В. Көк-оолдуң «Хайыраан бодун», К. Кудажының «Уйгу чок Улуг-Хем» деп романын чүге кино кылып болбазыл. А сценарийни бистиң артистеривистен-даа, чогаалчыларывыстан - даа чамдык эштер, бир эвес бижип оралдажыр болза, черле бижиптеринге идегээр бис. А бир эвес-ле черле күш четпес болза, өске черлерден арга-дуржулгалыг шыырак киносценаристерни чалап, ооң дузазы-биле демнежип-даа тургусса кандыг боор.

М. ЭРГИЛ-ООЛ.
Кызыл хоорай.

ЧЕТТИРДИВИС ДИЖИР

Бодунуң шилип алган тускай мергежилинге аажок ынак, аңаа сеткил-чүрээниң ханызындан бердинген башкылар бистиң республикада кайы хөй. Ындыгларның бирээзинге Тыва АССР-ниң школаларының алдарлыг башкызы, улус өөредилгезиниң хоочуну Игорь Чагович Эргил-оолду хамаарыштырып болур.

Ол эртем-билиг чедип алгыже база бодунуң күзелин боттандыргыже чедир шаптараазынныг оруктарны эрткен. Он хире харлыг тургаш, тибет (тангыт) бижикти Оюн Янчат-Бүрүлбаа деп кижиниң айтып башкылааны-биле өөренип алган, а оон соонда ол-ла башкыдан моол бижикти өөренген. 1929 чылда тыва бижикти чогаадып тургузарының сураа Таңдыга дыңналы бээрге, чон амырап, четтикпейн манап турган. И. Эргил-оолдуң база-ла ону дүрген-не өөренип алыр дээш өөрүшкү-маңнайы хайныккан. Ада-иезинден ол эрте, анываанда, чарылган. Өскүс-чавыс артса-даа, ол эртем-билиг чедип алыр күзелин кагбаан. Ооң күзелин ёзугаар дөргүл-төрели ону Бай-Хаакка орус школага кирип каан. Орустап бөдүүн домак тургузуптар хамаан чок, үжүктерни безин танывас, билбес кижиге эң баштай дыка берге болган. Ынчалза-даа башкыларның болгаш орус эш-өөрүнүң ачызында чоорту шору өөренип бар чыткан.

1929—1930 өөредилге чылдарында орус школага чедиишкинниг өөренгеш, 1930 чылдың чайынында ол тыва бижикке, үрде көрүшпээн өңнүүнге дег, кайгамчык өөрүшкүлүг ужурашкан. Чаа чогааттынган тыва бижикти улуг, биче чок өөренир деп чугаа чер-черге дыргын тараан. Ону өөреннринге араттарның идепкейлиниң-даа аажок апарган.

Четтикпейн манаан өңнүү — чаа тыва бижик-биле доңнажып алгаш, башкы болур күзелин боттандырар дээш эртем-билигниң бедик шораазынче ол чүткүлдүг базыпкан. Баштай Кызылга школага, ооң соонда башкы училищезинге өөренгеш, ону 1937 чылда чедиишкинниг дооскан. Күзел боттанган.

Башкы ажылын ол Тожудан эгелээн. Оон эгелээш-ле бо хүннерге чедир бодунуң ынак тускай мергежили—башкы ажылындан ол чарылбаан. Барык-ла 1946 чылдан эгелээш, амга чедир-ле Кызылдың башкы училищезинде төрээн дыл болгаш ооң методиказын башкылап ажылдавышаан. И. Ч. Эргил-оол бирги класстың «Тыва дыл» деп номунуң автору. Улус өөредилгезин сайзырадырынга улуг ачы-хавыязы дээш И. Ч. Эргил-оолга «Улус чырыдыышкынының тергиини» деп хөрек демдээн тывыскан. 42 чыл дургузунда хоочун башкының өөредип, кижизиткен өөреникчилери кайы хөй. Оларның аразында эмчилер, башкылар, артистер, чогаалчылар... дээш кандыг профессияның кижилери чок дээр! Олар шупту-ла хоочун башкызы Игорь Чагович Эргил-оолга «Четтирдим, башкы» деп ийи бөдүүн сөстү сеткилиниң ханызындан сөглеп чоруурлар.

В. УИНУКАП,
«Енисей» совхозтуң сүт-бараан фермазының ажылчыны.
Каа-Хем район.

КУЛЬТУРАДА ЧАА ЧҮҮЛДЕР

МОСКВА. «Хлебтиң амданы» — калбак форматтыг, дөрт сериялыг чаа кино-тоожу. Ооң тургузукчулары — «Мосфильм» болгаш «Казахфильм» студияларының кинематографистери ону Казахстанның кур черлерин шиңгээткенинден бээр чээрби беш чыл болганынга тураскааткаңнар.

Эпопеяның «Эргежок чугула тараавыс», «Тараа болгаш чер», «Тараа болгаш кижилер», «Ада-чурттуң тараазы» деп дөрт кинолярында баштайгы кур-чержи отрядтарның тыптып турганы 1954 чылдың тураскаалдыг чазындан эгелээш, бо хүннерге чедир кур черниң төөгүзү көргүстүнген.

Кинонуң утка-бодалы ооң маадырларының салым-чолунда илереттинген. Олар эвээш эвес: механизаторлар, агрономнар, эртемденнер, партия болгаш күрүне ажылдакчылары, комсомолчулар болгаш коммунистер. Кинофильм үш кол маадырларлыг — кур чер совхозунуң директору Степан Сечкин, партия ажылдакчызы Владимир Ерошин болгаш эртемден Сергей Игнатьев.

Кинону тырттырарынга Наталья Аринбасарова, Сергей Шакуров, Валерий Рыжаков, Эрнст Романов, Николай Еременко болгаш оон-даа өске сураглыг актёрлар киришкеннер.

ЧУРУКТА: киноэпопеядан кадр.
СЭТА-ның фотохрониказы.

СПОРТ СПОРТ СПОРТ

МӨГЕЛЕР ШКОЛАЗЫ

Республиканың «Спартак» эки тура спорт ниитилелиниң Кызылда уругларның спорт школазы ажыттынганындан бээр элээн чылдар эрткен. Аңаа найысылалдың школаларының 200 ажыг оолдары чылдың-на хостуг хүрештиң тактиказын болгаш аргаларын шиңгээдип ап, спортка хандыкшып, дадыгып турарлар. Оларның өөредилгези сентябрьда эгелээш, июньда доостур.

Хостуг хүрешке базымнарын оолдар стадиондан эгелээрлер. Келир үениң мөгелери кыска хемчээлдерге чүгүрер, черниң узун база бедиин халыырлар. Ол ышкаш баскетбол, футбол болгаш өске-даа спортчу оюннарны ойнаарлар. Ооң соонда хүреш залынга кээрлер.

Школага чаа кирген өөреникчилер хүрештиң хөгжүп келген төөгүзүн өөренип, хостуг хүрештиң бөдүүн аргаларын шиңгээдип ап эгелээрлер. Шак мынчаар чоорту билиг, мергежилин бедидерлер.

Бистер оолдарны чүгле хостуг хүрештиң аргаларынга өөредир эвес, спорт школазынга эртип турар кичээлдер үезинде оларны күш-дамыр талазы-биле сайзырангай, быжыг тура-соруктуг, бергелерге торулбас кижилер кылдыр дадыктырар сорулгалыг бис. Ооң ачызында келир үениң спортчулары эки өөренир, быжыг сагылга-чурумнуг кижилер болур.

Спорт школазының өөредилге-кижизидилге ажылын чорударынга тускай дээди эртемниг, дуржулгалыг тренерлерни хаара туткан. Ында хостуг хүрешке ССРЭ-ниң спорт мастерлери Валерий Оюн, Чадамба Мөңге, Александр Монгуш, спорт мастеринге кандидат Маадыр Биче-оол ажылдап турар. Тренерлер чүгле аныяк мөгелерни өөредип турар эвес, боттары чурттуң аңгы-аңгы хоорайларынга болгаш республикага эрткилээн маргылдааларга чедиишкинниг киржип, чаңгыс удаа эвес шаңналдыг черлерни алганнар.

Спорт школазы тургустунгандан бээр дыка хөй оолдарны болгаш аныяктарны хостуг хүрешке хандыкшыдып, өөреткен. Оларның иштинден ССРЭ-ниң спорт мастерлери болгаш спорт мастеринге кандидат аттарны чедип алганнар эвээш эвес. Чүгле сөөлгү чылдарда чижектерни ап көрээли. Школаның өөреникчизи Александр Чылбак-оол Новосибирскиге эрткен бүгү-эвилелдиң аныяктар маргылдаазынга хүрешкеш, шаңналдыг черни ээлээн. Школаның доозукчузу Тажы Сарыг-оол «Азия төвү» шаңнал дээш бүгү-эвилел маргылдаазынга киришкеш, чедиишкинниг хүрешкеш, мастер атка төлептиг болган. Сергей Мартына хостуг хүрешке мергежилдиг мөге болуп өскен, ынчангаш маргылдааларга чаңгыс удаа эвес шаңналдыг черни ээлээн. Ол — ССРЭ-ниң спорт мастери. Үстүнде адаан эштерден өске-даа шыырак мөгелерниң фамилияларын ам-даа бижип болур.

Спорт школазының өөреникчилери бөлүктер аразында маргылдаалардан эгелээш, хоорайның, школаларның, республиканың бирги чери дээш маргылдааларга чедир чедиишкинниг хүрежип, боттарының мергежилин бедидип турарлар.

«Спартак» спорт ниитилелиниң хостуг хүреш школазынга 10-дан 17 хар чедир оолдарны хүлээп алыр. Эргим ада-иелер оолдарыңарны орта кирип алырыңарны сүмеледим. Силерниң ажы-төлүңер аңаа күш-дамыр талазы-биле быжыг, тура-соруктуг, кадык, омак-хөглүг кижилер болуп өзерлер.

П. ПЕТРОВ,
спорттуң хоочуну.

СЭТА-НЫҢ СПОРТ МЕДЭЭЛЕРИ

Эстафета. Москва хоорайкүүскомунуң шаңналы дээш 1947 чылдан бээр эрттирип турар холушкак эстафета маргылдаазы болган. Аңаа хаакчылар, конькиге маңнаарлар (роликтиг хаактыг, конькилиг) киришкен. Ниитизи-биле 15 спортчу клубтуң төлээлери бирги чер дээш маргылдашкан. 16 километр хемчээлдиг орукту «Красный Октябрь» клубтуң төлээлери бир дугаарында эрткеш, тиилекчи болган. Ийиги черни «Луч» спортчу клубтуң, үшкүзүн—Лихачёв аттыг автозаводтуң коллективи алган.

Шыдыраа. Зона маргылдаазында ойнап турар херээжен шыдыраачылардан чеди салыг соонда чеди санныг Нана Иоселиани мурнап турар. Нана Александрия чаңгыс чер чуртуун чеде берип болур турган, ынчалза-даа швед спортчу Борисовага уттурган, сес салыг соонда ол алды санныг.

Зона маргылдаазында ойнап турар эр шыдыраачылардан тоску салыгның соонда Барыын Германиядан келген гроссмейстер Роберт Хюбнер 6,5 санны алгаш, амдызында бирги черде чорүп орар. Делегей чемпиону чораан Тигран Петросян, Рафаэль Ваганян, венгер Лайош Портиш 5,5—5,5 саннарлыг.

Футбол. Московның «Спартак» командазы Ленинградтың «Зенитин» 3:1 санга уткаш, ССРЭ-ниң чемпионадында бодунуң байдалын улам экижиткен.

ӨРТ ӨЖҮРҮКЧҮЛЕРИНИҢ АРАЗЫНГА

«Динамо» спорт ниитилелиниң болгаш Тыва АССР-ниң Иштики херектер министерствозунуң өрт камгалал килдизиниң шиитпирин ёзугаар өрт кезектериниң база отрядтарының аразынга республиканың бирги маргылдаазын Ак-Довуракка эрттирген. Аңаа 14 команда киришкен.

Байырлыг ажыдыышкын болган соонда чүс метрге маргылдаа эгелээн. Бай-Хаактың өрт камгалалының отрядының төлээзи Александр Богачева орта республика чемпиону болган. Дараазында шаңналдыг черлерни Сергей Ооржак (Ак-Довурак) биле Чечек-оол Байыр-оол (Тээли) ээлээн.

Чадалап дөрт каът бажыңче үнериниң маргылдаазын көрүкчүлер сонуургаан. Маңаа спортчуларның дүргени-биле кады эрес-дидими база херек болган. Чүге дээрге чаданы өрү дүрген үнгеш, чаданы соңгаларже улаштыр салыр даалгалыг. Хову-Аксындан келген Александр Ульянов эңне эвээш үеде бердинген онаалданы күүсеткеш, бирги черни ээлээн.

Моондактарлыг 4х100 метрге эстафета чарыжынга Ак-Довурактың отрядының кежигүннери 1 минута 5 секундада келгеш, тиилекчи болганнар. Ийиги черни Бай-Хаактың, үшкүзүн Тээлиниң төлээлери алган.

Өрт үне берген үеде машиналарның дүрген өрт өжүрер хемчеглерни ап ажылдаарының талазы-биле маргылдаага Кызылдың командазы шылгараан. Оон өске шаңналдыг черлерни Бай-Хаактың, Ак-Довурактың өрт өжүрүкчүлери алган.

Маргылдааның түңнелинде Кызылдың командазы бирги черни алгаш, шилчиир кубок-биле шаңнаткан. Ийиги, үшкү черлерни Бай-Хаактың, Ак-Довурактың өрт өжүрүкчүлери ээлээн.

Е. ЮРЬЕВ.

ЧУРУКТА: маргылдаа үезинде.

Ю. ИВАНОВТУҢ фотозу.

Сонуургактарга

ДОШ ЧАГЫЛАР

Якутияда Балыктах деп хөл бар. Кыжын хөл кылын дош-биле шыптына бээрге, аңаа элдептиг дош чагылар тыпты бээр. Оларның иштихос, доңуп калган гейзерлер-даа сагышка кирер.

Часкы хүнүң чылыг херелдери шонуп кээрге, дош чагылар эрип, буступ кээп дүжер. Оларның орнунга сарыгзымаар өңнүг, бичии үттерлиг, сероводород чыттаныр турар дош артып каар.

Хуулгаазын дош чагылар канчап тыптып келгенил?

Хөлдүң дүвүнге баланың кылын каъды турнугуп чыдыптар. Аңаа органиктиг бүдүмелдерниң ирип тараанындан тускай хей ыгылып үнер. Хей өрү көдүрүлгеш, доштуң чарык черлгэ дашкаар, агаарже суг чаштанчыларлыг аттыгып үнер. Соок агаарга чаштанчы суглар доңуп эгелээрге, иштихос дош чагылар ынчаар тыпты бээр.

КОНФЕТАЛЫГ ЫЯШ

Мындыг ыяш Кавказтың Кара далай эриинде болгаш Ортаа Азияда делгереңгей үнүп турар. Конфеталыг ыяш даштыкы хевири-биле липага дөмей, бедии он метр. Бүрүлери улуг-улуг, кылагар, өңү—кара-ногаан. Кыш дүжери билек, ыяштың бүрүлери дүжүп каар. Чазын ыяш чечектели бээр. Улуг-улуг ак чечектериниң чыды кончуг чаагай. Хүрең-кызыл өңнүг үрезиннери горохка дөмей. Үрезиннерни чип болбас. Ук ыяштың үрезиннери дээш эвес, а үрезиннериниң чигирзиг сыын дээш үнелеп турар.

Оларның бичии сыптарының чигири 23 хуу чедип турар. Сыптыгаштарны дайнаарга чымчак, чигирзиг, амданы үзүм дыңя сагындырар.

Херээженнерге календарьдан.

ШҮЛҮКТҮҢ ТӨӨГҮЗҮ

Н. Добролюбовтуң «Чаш уругнуң хомудалы» деп шүлүүн Армениядың Эртемнер академиязының парлап үндүргени чаа чыындыга кииргэн. Ону парлаары-биле эрткен векте-ле ат салган. Сураглыг орус демократтың чогаалы ынчан армян дылга чырык көрүп шыдаваан, чүге дээрге ук шүлүктү парлаарын цензура хораан.

Номчукчуларның сеткилин хайныктырган ол шүлүктү «Современник» журналдың эң баштайгы номеринге 1862 чылда парлаан.

1890 чылда «Чаш уругнуң хомудалын» шүлүкчү болгаш педагог Г. Мкртумян армян дылче очулдурган.

КАИ-ниң дыңнадыы

ЧЫЛДАГААНЫ ЧҮДЕЛ?

КАИ-ниң инспекторлары хөй-ниитиниң идепкейлиг киржилгези-биле орук шимчээшкининиң айыыл чок чоруун тургузары-биле көрүлдени чорудуп турар. Бо хүннерде эртип турар ол көрүлде орук шимчээшкининиң айыыл чок чоруун хандырары-биле чыл дургузунда эртер Бүгү-эвилел көрүлдезиниң сөөлгү, түңнел чадазы болур.

1979 чылдың эрткен тос айларының түңнели-биле алырга, республиканың оруктарынга болуп турар транспорт озал-ондааның саны кызырылбайн турар. Автооруктарга болуп турар озал-ондак транспортту ээрик башкарып чораан чолаачыларның буруузу-биле болуп турар. Республиканың оруктарынга ниитизи-биле транспорттуң 250 озал-ондаа болган, ооң 130-ы транспортту ээрик башкарып чораан чолаачыларның буруузу-биле болган. Кызыл хоорайның оруктарынга 80 ажыг озал-ондак демдеглеттинген.

Республиканың автооруктарынга транспорт озал-ондааның саны чүге кызырылбайн турарыл? Чылдагааны чүдел? Үстүнде тургустунуп келген айтырыгларга харыы мындыг: бирээде, бүдүрүлге, албан организация черлериниң талазындан чолаачылар ортузунга кижизидилге ажылын кошкак тургусканында.

Чолаачылар-биле ажыл бүдүрүлге, албан черлеринде ниитизи-биле кошкак дээр болза, шын эвес. Чолаачыларның ортузунга кижизидилге ажылын чогумчалыг тургузары-биле ынаар чугула кичээнгей салып турар черлер бар. Оон чижээнге № 1 автобүдүрүлгени, Кадык камгалал министерствозунуң автобаазазын ап болур. Ук коллективтерде чолаачыларның гаражтан кажан үнгенин, дедир ээп келгенин доктаамал хынап турар болгаш хайгааралга алган. Туразы-биле транспорт ажыглап башкарар чорук читкен. Дежурный механик орукче үнер автомашинаның техниктиг көрүлдезин доктаамал чорудуп турар. Транспорт башкарар чолаачылар гаражтан үнер мурнунда эмчи хыналдазын эрттип турар. Бир эвес чолаачы көрдүнген үезинде гаражка машиназын тургуспаан болза, ол дугайын удуртукчуларга дораан дыңнаткан турарын үстүнде адааным организациялар чедип алган. Ажылды мындыг янзылыг тургусканы чамдык көскү түңнелдерге чедирген. Ол бүдүрүлгелерниң чолаачыларының талазындан орук шимчээшкиннерин хажыдып, транспорт озал-ондаа кылыр чоруктар эвээжээн.

Садыг министерствозунуң автобаазазында, «Тыва совхозтулуг» каттыжыышкынында чолаачылар-биле ажыл кошкак. Ук бүдүрүлгелерден тос ай дургузунда 17-19 чолаачы транспорт башкарар эргезин казыткан. Аңаа хамаарыштыр өске-даа бүдүрүлгелерни адап болур.

Республикада хууда автомашиналарлыг хамаатыларның саны өскен. Орук шимчээшкининиң чурумун хажыдар чоруктар оларның талазындан база бо-ла болуп турар. Ынчангаш автомотога хандыкшылдыгларның Бүгү-россия эки тура ниитилелиниң организациязы хууда транспорттуг хамаатыларның ортузунга кижизидилге, тайылбыр ажылын күштелдирер ужурлуг. Ниитилел организациязы ол айтырыгга хамаарыштыр чамдык тодаргай хемчеглерни ап чорудуп турар. Ол организацияның ээлчеглиг хуралдарынга орук шимчээшкининиң чурумун хажытканнарны сайгарып чугаалажып турар. Ындыг турбуже, орук шимчээшкининиң чурумун хажыдар чоруктарның саны кызырылбайн турар. Ооң кол чылдагааны болза ук ниитилелдиң ап чорудуп турар хемчеглериниң дээштиин чедип албайн турарында.

Орук шимчээшкининиң айыыл чок чоруун хандырары-биле калбарган көрүлдениң эң сөөлгү чадазын чогумчалыг эрттирип, республиканың автооруктарынга транспорт озал-ондаан болдурбазы-биле аңаа идепкейлиг киржиилиңер.

О. ДОБЫЧИНА,
КАИ-ниң инспектору.

ЭРГИМ НОМЧУКЧУЛАР!
«ШЫН»
солунну чагыдып алыңар.
Чылда чагыдылганының өртээ 6 рубль.

Телевидение

ОКТЯБРЬ 9-ТА
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

10.00 — «Үе». Информастыг программа. 10.50 — Эртенги гимнастика. 11.15 — Киев областың Мироновск районунуң А. Бузнский аттыг колхозунуң даргазы, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры В. И. Батура-биле школачыларның ужуражылгазы. Киевтен дамчыдылга. 14.45 — «Сабина». Уран-чечен фильм. (ГДР) 13.00 — Томскиниң херекселдер заводунуң орус улустуң ниити ырының концерти. 13.25 — Медээлер. 13.30—16.00 — Чапсар. 16.00—Медээлер. 16.20 — «Сибирьниң база Ыраккы Чөөн чүктү тавартыы». Кинопрограмма: «Енисей эгезин кайын алганыл», «Ужарже чоруп ор бис». 16.50— «Бичии дириг амытаннар дугайын—уругларга». Ленинградтан дамчыдылга. 17.20 — «Оолдарга музыка кежээлери».

КЫЗЫЛДАН

19.00 — Телемедээлер. 19.10 — «Кижи бүрүзүнүң кадыкшылы — бүгүдениң байлаа». Дамчыдылга. 19.30 — «Чурукчу болгаш амгы үе». Дамчыдылга. 20.00 — Телемедээлер. 20.10 — Чарлалдар.

МОСКВАДАН

20.15 — Бөгүн делегейде. 20.30 — Балет артистериниң концерти. 21.30 — «Катап тургузуушкун» деп хөй сериялыг документалдыг телефильмниң баштайгы көргүзүү. Эш Л. И. Брежневтиң ному-биле. 2-ги фильм. 22.30 — «Үе». Информастыг программа. 23.05 — «Поэзия». Никола Бажан. Төрүттүнген хүнүнден бээр 75 харлааанынга. 00.00—Бөгүн делегейде. 00.15—00.50 — ГДР-ниң профтехучилищезиниң ансамбли.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

19.00 — «Аныяктар адрестери». 20.00 — «Чурук бүрүзүнде — хүн».

КЫЗЫЛДАН

20.15 — «Альбатростуң сөөлгү рейизи». Уран-чечен телефильм. 2-ги сериязы. 21.20—21.50 — Документалдыг фильмнер программазы: «Чаа бажынче көжүүшкүн», «01».

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

агаар

Кызылдың агаар станциязының дыңнадыы турарын ёзугаар алырга, бөгүн республикага болгаш Кызылга биче булуттаар, чагбас. Соңгу-барыын чүк угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 5—10 метр чедер. Агаарның температуразы республикага 11—16, чамдык районнарга 5—10, Кызылга 12—14 градус чылыг болур.

КИНО

ОКТЯБРЬ 9-ТА

«НАЙЫРАЛ»: «Емельян Пугачев» (2 сериялыг) 9.30, 12.30, 17.00, 20.00, «Мультчыынды» 15.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Баштайгы иштелге» 16.50, 20.30, «Ынакшыл херектери» 15.00, 18.40 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Киночыынды» 9.30, «Назы четпээннер» 11.00, 13.20, «Шоодайда диис» 15.10, 17.00, 18.50, 20.40 шактарда.

«ВОСТОК»: «Авай» 12.00, «Ак Бим, Кара кулак» 14.00, 17.00, 20.00 шактарда.

Редакцияның адрези: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, харысалгалыг секретарының 2-23-35, секретарының 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларының 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 16405. Чагыг 2568.
СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—00973